

Lördagen den 2 April 1870.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 1 dennes och protokollet för den 18 sistlidne Mars för- och eftermiddagen.

Herr Wijkander: Dels till följd af inträffade sjukdomsfall och dels till följd af ledighet, som Kammaren behagat bevilja, utgör antalet af Första Kammarens ledamöter i Banko-Utskottet från och med nästa vecka endast fem. Vid sådant förhållande och uppå anmodan af Utskottets ordförande, hvilken af sjukdom är förhindrad här i dag närvara, till låter jag mig vördsamt hemställa, huruvida icke Kammaren behagade utse ytterligare tre suppleanter i Banko-Utskottet.

Sedan Kammaren, uppå gjord proposition, härtill lemnat bifall, hemställde Herr Grefven och Talmannen, att det ifrågavarande valet skulle företagas nästa Onsdag den 6 dennes, hvilket jemväl bifölls.

Sedan Herr Grefven och Talmannen tillkännagifvit, att Herr Statsrådet Berg anmält sig nu skola på Kongl. Maj:ts nådiga befallning till Kammaren aflemna åtskilliga Kongl. Propositioner; framträdde Herr Statsrådet och öfverlemnade till Herr Grefven och Talmannen nedannämnde Kongl. Propositioner och Skrifvelse, nemligen:

1:o) om öfverlåtelse under full eganderätt åt Stockholms stads och läns kurhusinrättning af den till samma inrättning upplåtne egendom å Kungsholmen;

2:o) angående bemyndigande för Kongl. Maj:t att till uppförande af ett nytt posthus i Stockholm använda erforderligt belopp af postverkets öferskottsmedet för innevarande och nästföljande år;

3:o) angående åtskilliga frågor rörande postväsendet;

4:o) angående beviljande åt storbrittanske undersåtarne Audley C. Gosling och Hugh C. Smith af vissa förmåner i och för jernvägsanläggning mellan Frövi och Ludvika;

5:o) angående uppskof med behandlingen af det från sistlidne riksdag hvilande förslag till ny föreningsakt emellan Sverige och Norge.

Härefter blefvo de Kongl. Propositionerna och Skrifvelsen föredragna och bordlagda.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 30 sistlidne Mars och 1 dennes bordlagda Utlåtande N:o 21, i anledning af väckta motioner, åsyftande ändringar i gällande författningar om kommunalstyrelse.

1:sta och 2:dra punkterna.

Biföllos.

3:dje punkten.

Herr Ekman, Carl: Jag hade förmodat, att någon bland de af Lag-Utskottets ledamöter af denna Kammare, som reserverat sig emot Utskottets ifrågavarande hemställan, skulle anmäla sig; men då så icke skett och klubban hotade att falla, har jag begärt ordet, för att tillkännagifva, det, enligt mitt förmenande, några sådana omständigheter sedan sista riksdagen icke tillkommit, som kunde föranleda ett frånträdande af det beslut, hvari Kammaren då stadnade; hvarföre jag, under återopande af de skäl, som af Kammaren då godkändes, vågar anhålla att punkten måtte af Kammaren afslås.

Herr De Maré: I motsats till den föregående värde talaren, vill det synas mig, som om ifrågavarande fråga sedan sista riksdagen kommit i något förändradt skick. Genom Kongl. förordningen den 9 November nästlidne år har nemligen Kongl. Maj:t meddelat sanktion på den af Riksdagen beslutade förändring i Kongl. förordningen om kommunalstyrelse i stad, hvarigenom rösträtten derstädes begränsades; och då torde med skäl kunna frågas, hvarföre icke jemväl på landet en gräns bör sättas för röstofvervigten. De vid hvarje riksdag återkommande motionerna om förändring i stadgandena rörande den kommunala rösträtten innebära, efter min uppfattning, ett ojäfaktigt bevis, att de nuvarande stadgandena icke äro tillfredsställande för alla, om ock de äro särdeles förmånliga för en eller annan. Lag-Utskottet har ock vid alla riksdagar, det haft denna fråga under behandling, kommit till ett resultat som, äfven om det icke uppfyllt allt hvad de, som insett nödvändigheten af en förändring, kun-

nat önska, dock varit af beskaffenhet, att af dem böra accepteras. Jag tror, att klokheten bjuder, att antaga det förslag, Lag-Utskottet här framlagt, ty det händer eljest ganska lätt att, om man ständigt afslår förslag, som man icke kan anse vara obilliga, man omsider får antaga sådana, som äro ännu mindre tillfredsställande för dem, som motsätta sig förändringen. Att en förändring af de nuvarande stadgandena om rösträtten är af behovet påkallad, synes mig vara uppenbart, enär eljest allt kommunalt lif inom kommunerna fortfarande måste blifva förqväddt. Det kan nemligen icke vara uppmuntrande, att infinna sig på en kommunalstämma, när man på förhand vet, att en eller två personer diktera besluten, och att de bästa skälen genast kullvoterats. Jag vill visst icke förneka, att icke de bästa skälen kunna vara på den sidan, som representerar det stora och afgörande röstetalet; men af den omständigheten, att en person rör om halfva socknen, följer icke nödvändigtvis, att han äfven skall hafva de bästa skälen och ega den största insigten.

Jag anhåller, att Utskottets förslag måtte af Kammaren bifallas.

Herr Berger: Jag vill icke yttra mig derom, huruvida det är önskvärdt eller nödigt att genomföra den föreslagna förändringen, men deremot kan jag icke underlåta påpeka, hurusom detta förslag lider af sådana formela brister, att det allenast för sådan orsaks skull måste förkastas.

Utskottet föreslår, att ingen skulle ega utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar emot en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden. Men, mine Herrar, "röstlängden" är en obekant storhet, intill dess det blifvit afgjort, huru stort röstetal efter de verkställda reduktionerna må tillkomma enhvar. Detta åter borde väl bestämmas af fyrktalslängden, och otvifvelaktigt har Utskottet afsett, att begagna detta uttryck, fastän det använt ett annat, oriktigt. Skulle likväl med förslaget verkligen åsyftas röstlängden och icke fyrktalslängden, blefve icke allenast uträkningen ofta nog ganska invecklad och svår på samma gång som den skulle föranleda stora orättvisor, utan förslaget skulle äfven i vissa fall alls icke kunna tillämpas. — Det kan nemligen inträffa, att i en kommun finnes t. ex. endast nio röstegare, och då, enligt förslaget, ingen skulle ega utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar emot en tiondedel af kommunens hela röstetal, hade ju kommunens i sin helhet att utöfva rösträtt för endast nio tiondedelar af densamma; d. v. s. en del skulle vara lika stor med det hela, hvilket är en orimlighet.

Då förslaget lider af sådana formela brister kan jag icke icke annat än yrka afslag derå.

Herr von Koch: Visserligen anser jag, att man icke kan komma till någon tillfredsställande lösning af frågan om den kommunala rösträtten, förrän vi erhållit en ny bevillningsstadga, eller rättare fullbordat den nu varande. Hela bevillningen bör naturligtvis vara grundad på den princip, som nu blott till en del blifvit tillämpad, så att skatten allmänt och jemväl för fastighetsegare bestämmas efter

den beräknade nettointkomsten efter afdrag af den beskattades skuld. Detta kan med nuvarande beskattningsmaskineri ske till och med lättare för jordegare än för köpmän. Men då tillämpandet af denna princip ännu torde vara aflägsset, lär man väl icke kunna i afväk-
tan derpå undanskjuta den ständigt återkommande frågan om regle-
ring af den kommunala rösträtten. Denna synes mig emellertid icke
för landet i allmänhet vara af någon särdeles stor vikt. På landet
kifvas man icke mycket om rösträtten, utan den egentliga svårigheten
der består uti att få folket att infinna sig för att rösta på kom-
munalstämma, och mången gång måste man skicka ut i graunskapen
och nödga de röstberättigade att infinna sig, på det ett någorlunda
anständigt antal måtte deltaga i beslutet. Nu säges, att grunden
härtill skulle vara att söka uti den obegränsade rösträtten, som skulle
föranleda, att de mindre röstegarne icke ansågo det löna mödan komma
och täfva med de så kallade storgubbarne; men för min del kan jag
icke af egen erfarenhet säga att så är förhållandet. Det kommunala
intresset har icke visat sig lifligare, för det att vi, t. ex. uti den kom-
mun jag nu några år vistats, aldrig, så vidt jag mig påminner, be-
gagnat annan makt mot hvarannan än de skäl man gifvit för sina
åsigter och sålunda alldeles underlåtit att begagna sin högre rösträtt.
Oaktadt således frågan efter min uppfattning icke har någon större
betydhet för landsbygden i allmänhet, finnas dock åtskilliga kom-
muner, der, till undvikande af maktnissbruk, en begränsning af röst-
rätten torde vara af behovet påkallad. Detta gäller icke så mycket
om de kommuner, der de stora egendomarne länge funnits inom samma
familj, ty der spåras sällan maktnissbruk, men deremot kan begräns-
ningen vara så mycket nödvändigare, för den händelse de stora egen-
domarne kommit i händerna på spekulanter eller bolag, helst om
dessa sednare icke medföra personlig ansvarighet, utan att aktierna
kunna när som helst ställas på innehafvaren. Under sådana förhål-
landen kan det nemligen blifva rent af vådligt, om rösträtten vore
obegränsad, då ett dylikt bolag utan kött och blod, än mindre hjerta,
ensamt kunde besluta huru kommunens verldliga och andliga ange-
lägenheter skulle vårdas. Man säger, att det är rättvist, att den,
som skattar mest, får i förhållande derefter bestämma i beskattnings-
frågor. Jag håller för min del ganska mycket på denna gamla sven-
ska grundsats. Men den lider dock, såsom alla andra så kallade
politiska grundsatsar, af det felet att icke vara *absolut* ofelbar, ty
det finnes ingen bestämd grundsats för utdelande af politiska rättig-
heter, som passar för alla möjliga förhållanden, eljest kunde man ju
skrifva till den förnämsta statsrättsläraren, hvilken antagligen vore
att finna i Tyskland, och af honom begära förslag till reglering af
politiska rättsförhållanden både i Sverige och China. Men vi hafva
sett huru det slog sig ut 1848 uti Paulskyrkan i Frankfurt, der de
politiska teorierna väl fullständigast blifvit representerade. Erfaren-
heten torde tillräckligt hafva lärt oss, att lagstiftningen icke kan be-
stämmas endast af vissa satsar, utan måste lämpa sig efter de olika
tidsförhållandena och folkens olika skaplynnen.

Ehuru jag, såsom jag förut nämnt, icke kan anse den nu förelig-
gande frågan af någon synnerligen stor vikt, skulle jag icke hafva

något emot den af Utskottet föreslagna begränsning af rösträtten, derest man undantagit frågan om val af elektoror för utseende af landstingsmän, enär landstingsmännen skola utse ledamöterna i Första Kammaren. På det en omarbetning af Utskottets förslag i sådan riktning måtte kunna ävägbringas, och till afhjelpande af de möjliga formella brister, den föregående värde talaren påpekat, anhåller jag att punkten måtte till Utskottet återremitteras.

Grefve Mörner, Oscar: Det förtjenar uppmärksamhet, huru olika samma sak kan förekomma under olika tidsförhållanden. Sekellångt hade den kommunala rösträtten, då utöfvad i sockenstämmor grundats på hemmantalet, och först på 1850-talet inträdde någon ringa förändring, derigenom att jemväl bevillning berättigade till rösträtt. Icke förspordes under denna tid något tal om bristande nit för kommunens angelägenheter, eller att någon skada föranleddes af röstrunden. Det ansågs rätt och billigt, att de, som egde jord eller betalade utskylder inom socknen, äfven i mån af hvad de egde eller betalade bestämde om socknens angelägenheter. Så kom den nya kommunallagstiftningen, och den hvilade jemväl den, till att börja med, på grunden af den gamla hemmantalsberäkningen jemte rösträtt i mån af bevillning för inkomst af kapital och arbete. Som vi veta ändrades fyrktalssättningen efter hemmantalet snart, och den allmänna grunden blef att efter bevillningen påfördes fyrkar och utgjorde bidrag till utskylderna, men grunden för rösträtten blef dock densamma, nemligen att i den mån man betalade, i den mån egde man rösta. Icke har, jag vågar påstå det, inom flertalet af kommuner, något missnöje med fortfarandet af denna gamla, med allmänhetens vanor införlifvade röstrunden uppstått, men ändå har ett antal personer med ihärdighet och öfverdrifvet tal derom att denna röstrund vore en förtryckande orättvisa och dödade kommunalandan inom socknarne m. m.; och vid riksdagarne hafva motioner om ändring i kommunallagarne blifvit ett årligen återkommande och med viss begärlighet omfattadt ämne. Men männe detta kan utgöra en anledning till förändring? Önskan att väcka uppseende, att åstadkomma hvad man kallar "sensation" har funnits i alla tider, och är nu visserligen icke utslocknad, och på en del personer kan det göra stor effekt, om man säger "alla rättigheter böra vara lika", utan att derjemte samvetsgrannt framhålla, om annan olikhet i rättighet finnes, än sådan som väl försvaras af de olika skyldigheter som åtfölja rättighetens utöfvande. Man anför ock, att sedan en begränsning af rösträtten i städerna blifvit införd, vore det nödigt, att äfven på landet en jemkning egde rum. Förhållandena äro dock olika, ty rösträtten i städerna har, enligt nya kommunallagstiftningen, aldrig hvilat på någon ren princip utan berott på en godtycklig bestämning, då deremot på landet den gamla principen att rösta i den mån man bidrager till kommunens utgifter ännu är gällande. Rubbar man den principen, då är man inne på samma sluttande plan som i städerna, och då är det godtycket som deciderar. Då tycker en, att $\frac{1}{10}$:dedel af samtliga rösterna är lämpligt maximum för rösträtten; en annan tycker att $\frac{1}{30}$:dedel är ändå lämpligare, och med ett ord, saken beror sedan

endast på huru vidt man kan rå, och då torde de, som nu påyrka endast en inskränkning, snart nog få finna att rösträtten utsträcker vida längre än till och med de för sin del ansett nyttigt och nödigt, till förment förmån för andra som vilja framtränga och uppklifva äfven öfver dem. I öfrigt vill jag fråga, om man kan påstå, att någon skada uppkommit af det sätt, hvarpå rösträtten för närvarande utöfvas. Mig veterligt har intet sådant faktum blifvit anfördt, och icke synes mig, att man då, allenast för att lyda ett rop, bör vidtaga ändring i en lag, som djupt ingriper i landets förhållanden. Så länge derföre icke bättre skäl för förändringen kunna andragas än dem, som hittills blifvit framlagda, anser jag, att man icke bör tveka att afslå de yrkanden, som derom framställas; och under åberopande äfven af hvad jag vid tvänne föregående riksdagar haft äran i ämnet anföra, och med hvars refererande jag icke kan tillåta mig besvåra Kammaren, anhåller jag, att Kammaren måtte vidblifva det slut, hvari Kam-maren vid nämnda riksdagar i frågan stadnade.

Herr von Gegerfelt: Den talare, som först hade ordet, anmärkte, att sedan sista riksdagen, då Kammaren afslog en hemställan, likartad med den af Utskottet nu gjorda, icke tillkommit några omständigheter, som kunde föranleda ett frånträdande af Kammarens nyssnämnda beslut. Efter min uppfattning har emellertid tillkommit en ganska vigtig omständighet, nemligen rättsbegreppets successiva utveckling. Dagliga erfarenheten visar, att hvad som ena gången anses orimligt blir en annan gång rimligt, och att ett afslag vid ett tillfälle ingalunda hindrar, att icke samma sak vid ett annat tillfälle vinner bifall. Jag medgifver, att det ifrågavarande förslaget har föga praktisk betydelse, men ur principiellt hänseende deremot är det af särdeles stor vigt. Att, såsom den siste värde talaren omnämnde, någon klagan icke försports, då hemmantalet utgjorde röstgrunden, torde ock vara att tillskrifva rättsbegreppets utveckling. Någon klagan öfver "odrägligt lidande" har ingalunda försports, men detta utgör ej skäl att afslå ett rättvist anspråk.

Det har af flere talare blifvit erinradt, att rösträtten grundade sig på beskattningen, och att förty rättvisan kräfde, att den, som skattar högre, äfven eger större rösträtt. Detta medgifves. Men just af denna princip följer konsekvent, att en begränsning af rösträtten erfordras, ty eljest kan det inträffa, att *en* person på grund af sitt stora röstetal kunde utöfva *hela* kommunens rösträtt, oaktadt han skattar för blott en del.

Beträffande anmärkningen emot redaktionen af Utskottets förslag torde jag få erinra, att kommunalförordningen i 59 § uttryckligen säger, att fyrktalslängden "tillika utgör kommunens röstlängd", och således $\frac{1}{10}$ dedel af det röstetal denna röstlängd upptager skulle enligt förslaget utgöra det högsta antal röster någon finge begagna. Förslaget blefve således överkställbart endast i det fall, att röstlängden skulle upptaga mindre än tio fyrkar eller röster, hvilket naturligtvis icke kan inträffa.

En talare förmenade, att röstbegränsningen icke borde ega rum vid val för utseende af elektorer till landstingsmannaval, enär lands-

tingsmännen ega utse ledamöterna af Första Kammaren. Ett dylikt undantag torde dock vara mindre erforderligt, då deraf väl icke gerna kunde föranledas någon förändring i Första Kammarens sammansättning. Sällan torde det nemligen vara att förvänta, att undantaget skulle vålla utseende af annan elektor än den som eljest blefve vald, ännu mindre att elektorerna utsåge annan landstingsman, och föga tänkbart vore, att denne landstingsman komme att afgörande inverka på riksdagsmannavalet.

För att visa huru denna fråga gått framåt, vill jag påminna, hurusom vid 1867 års riksdag afstyrktes utaf Lag-Utskottet och afslagos af Riksdagen alla ifrågasatta förändringar i kommunallagarne. Vid 1868 års riksdag tillstyrkte deremot Utskottet förändring i rösträtten så väl i stad som på landet, men icke heller då ville Riksdagen ingå på en förändring. Vid 1869 års riksdag tillstyrkte Utskottet likaledes omnämnda förändringar, och förslaget antogs af Riksdagen beträffande städerna. Skulle nu marschen fortgå, komme det nu framställda förslaget att af denna Riksdag antagas; hvarom jag också värdsamligen anhåller.

Herr Faxé: Hvad jag i denna sak kommer att säga blir ett återupprepande af hvad jag förut flera gånger yttrat och af det, som i dag af andra talare blifvit sagdt. Jag vill dock såsom ledamot af Lag-Utskottet i korthet angifva mina åsigtur i denna fråga. Jag tror, att både billighet och klokhet tillråda den eftergift, hvarom här är fråga, ty jag kan icke finna det rätt och billigt, att en ensam eller ett fåtal bland ledamöterna inom en kommun må kunna bestämma besluten. Visserligen tror jag, att inom de kommuner, der den öfvervägande rösträtten innehafves af egare till jordbruksfastighet, anledning till missnöje öfver det sätt hvarpå de använda sin rösträtt ganska sällan förekommer; men deremot finnas andra kommuner, der industriidkare, såsom innehafvare af sågverk och hvarjehanda dylika inrättningar, äfvensom kapitalister, ehuru de allenast hafva ett mera öfvergående intresse i kommunens angelägenheter, likväl ega en stor och oemotståndlig röstöfvervigt; och det är klart, att menigheten ogera ser sig öfverröstad af dessa eller deras förvaltare. Det har också varit fråga om att särskildt inskränka dessa personers rösträtt, men dervid hafva förekommit så stora betänkligheter, att man måst afstå från en förändring i denna syftning. För min del tror jag, att, om det nu ifrågavarande förslaget antages, de större röstegarnes inflytande icke derigenom i sjelfva verket nedsättes, ty detta inflytande bör vara grundadt på öfvertygelsen om deras öfvervägande intellektuella och moraliska egenskaper. Jemväl klokheten bjuder, att man beslutar sig för en sådan förändring. Vi hafva sett, att, sedan förändring i afseende på rösträtten i städerna, genom sista Riksdagens af Konungen gillade beslut, infördes, anledning till missnöje der upphört, och att ingen representant för städer ifrågasatt ytterligare förändring i samma riktning. Jag drager deraf den slutsats, att en förändring i samma syftning äfven skulle tillfredsställa alla sansade och förståndiga män inom landtkommunerna och deras representanter, samt

samt alla fordringar på en vidsträcktare förändring inom den kretsen upphöra; — visserligen icke hos idealister och radikaler; men denna minoritets bemödanden skulle otvifvelaktigt vinna föga bifall eller framgång och således snart af sig sjelf förfalla. Jag tror ock, att denna Kammare sålunda skulle komma i en vida bättre ställning än den närvarande, då den kunde säga: vi hafva gått så långt billighet och rättvisa kräfva och der stadna vi.

Hvad landstingsmannavalen angår, tror jag, att det är en ganska försvinnande majoritet inom landstingen, som är tillsatt af de större röstegarne. De kunna visserligen inverka på elektorsvalen inom en eller annan kommun; men om vi tillse hvilka personer, som äro landstingsmän, tror jag vi skola finna att det är de mindre röstegarne, som bestämma valens utgång, och jag tror derföre att det vore utan ändamål, likasom det af flera skäl är olämpligt, att bestämma en särskild röstskala för elektorsvalen. Fråga derom har flera gånger förevarit inom Lag-Utskottet, men Utskottet har icke kunnat gå in derpå. Man har sagt, att det är så mycket mindre skäl att klaga öfver de närvarande förhållandena, som dessa äro i öfverensstämmelse med de i äldre författningar bestämda. Jag vill dock påminna, att åtskilliga röstberättigade genom de nya kommunalförfattningarne tillkommit eller erhållit förhöjd rösträtt. Ett bolag eller enskild person, som bedrifver bruks- eller sågverksrörelse och skattar både för värdet af egendomen och för inkomst af arbete, kan numera öfverrösta alla öfriga medlemmar af en kommun. Förhållandet är nemligen, att den rösträtt, som beräknas efter bevilling för inkomst, är så betydlig, att det inom en kommun lätt händer, att den öfverstiger all rösträtt, som jordvärdet medförer. Den anmärkning, som blifvit gjord rörande förment svårighet, att i vissa fall utfinna tiondedelen af kommunens röstetal, kan jag icke fatta, ty för mig är det klart, att man af hvilket tal som helst alltid kan finna tiondedelen.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Friherre Stjernblad: En talare har åberopat de följande skäl, som enligt hans åsigt göra det omöjligt att antaga Utskottets förslag. För min del vill jag icke, då jag nu går att yrka afslag å Utskottets hemställan, stödja mig på så svaga skäl, utan vill jag bygga på en säkrare grund, nemligen på den konsekvens, som jag icke allenast önskar, utan äfven är säker att finna inom denna Kammare. Det är nu tredje riksdagen, som Riksdagen från Lag-Utskottet fått emottaga ungefär samma betänkande. Första gången afgjordes frågan inom denna Kamnare utan votering, andra gången afslogs den med 78 röster mot 26 och då Kammarens sammansättning med få undantag är oförändrad, kan säkerligen en hvar lätt förutse det resultat, som skall framgå af frågans förnyade behandling vid detta tillfälle. Det kan svårigen annat än väcka förundran, att man under sådana förhållanden icke tröttnar, att år efter år framkomma med samma förslag, och det ligger nära, att af ett sådant framgångssätt draga den slutsats, att såväl motionärerne som Lag-Utskottet föreställa sig, det denna Kammares beslut i frågan varit förestafvadt mera af en nyck än af

ett samvetsgrant öfvervägande och ett allvarligt begrundande af sakförhållandena, och emot en sådan uppfattning ber jag få nedlägga min protest. De skäl, som vid förra riksdagen af mig och andra med mig liktänkande talare anfördes emot antagandet af det då framlagda och med detta lika lydande betänkande, och som gjorde, att jag då röstade deremot, anser jag ännu fullgoda, ty inga af dem hafva, vare sig af motionären eller af Lag-Utskottet, blifvit vederlagda. Utskottet har icke ens värdat sig om, att framlägga några nya skäl för sin framställning, utan åtnöjt sig med, att endast afskrifva förra Riksdagens Lag-Utskotts resonnement. Sålunda säger Utskottet: "Om, såsom man alltjemnt synes hafva autagit, egare af jordbruksfastighet, hvilken genom högt taxeringsvärde skulle gifva ett jemförelsevis allt för stort röstetal, alltid upplåte en eller flera delar af denna egendom på arrende, då vore visserligen möjligheten af en eller några få större jordegares allt för öfvervägande röstöfvervigt ringa". Jag tror, att man i detta fall icke allenast skulle komma sanningen närmare, utan träffa den absolut, om man förändrade ett par ord i denna Utskottets strof, och sålunda sade: "Som man alltjemnt måste antaga, att egare af jordbruksfastighet etc. — — — öfvervigt ringa".

Det ligger nemligen i sakens natur, och åkerbrukets framåtskridande fordrar det också, att icke stora egendomsegare kunna i eget bruk sammanhålla sina egendomar. Åkerbruket har nemligen tagit jättesteg framåt och blifvit hvad man kallar intensivt samt tarfvar till följd deraf, då det skall bedrivas i större skala, så ofantliga driftkapitaler, att de sällan i vårt land förekomma samlade på en hand. Den stora egendomsegaren måste därför utarrendera den del af sin egendom, som han icke sjelf förmår på ett förmånligt och afkomstgifvande sätt sköta. Vi se, huru antalet af dessa egendomsarrenden tilltager år efter år och på samma gång den fara, som man tänkt sig af de stora egendomssegarnes röstöfvervigt, smäningsom måste upphöra.

Ett mera talande skäl för Utskottets förslag medgifver jag finnes i det förhållande, att i en eller annan landtkommun fabriker förekomma, men vi måste medgifva, att detta hörer till undantagsförhållandena, och då man stiftar lagar, är det väl icke meningen att stifta dem för undantagen.

Såsom regel gäller, att landtkommunen till hufvudsakligaste del består af en jordbrukande befolkning, som sönderfaller i stora, medelstora och smärre jordegare och brukare, och det ligger i sakens natur, att allas deras kommunal-intressen måste vara af samma slag. Skulle man deremot tänka sig, att så icke vore förhållandet, utan att de större och de smärre stode i ett fiendtligt förhållande mot hvarandra, då hemställer jag, huruvida det skulle vara klokt att minska de störres och öka de smärres inflytande. Jag tror ej detta, ty sanningsenligt måste vi väl medgifva, att det icke är de större jordegarna, som lägga hinder i vägen för kommunens utveckling i materiellt och intellektuellt hänseende, utan att det tvärtom är dessa som dertill gifva impulsen. Om vi nu kasta blicken utom kommunen och betrakta den institution, som är en frukt af den kommunala rösträtten, eller landstingen, hvad se vi då? Se vi en samling af stora godsegare, stora fabrikanter eller stora kapitalister? Nej, vi se just det största antalet

utgöras af medelstora och de smärre jordbrukarne, och att öka deras antal tror jag icke vore lyckligt. Om det således är en sanning, att rösträtten i sin nuvarande form icke verkat annat än godt inom kommunerna, och icke förqväfvande utom densamma, kan jag icke finna något skäl att förändra denna röstgrund. Skulle det åter inträffa att förtryck blefve herrskande inom kommunerna, och den större delen af den jordbrukande befolkningens röster icke gjorde sig tillräckligt gällande vid landstingsmannavalen, då vill jag vara den förste som röstar för förändring.

För närvarande måste jag anhålla om afslag å Utskottets förslag.

Herr Rydin: Det har här blifvit anmärkt, att konsekvensen fördrar, det Kammaren fortfarande skall atslå alla förslag i denna syftning. Jag vill då anmärka, att första gången denna fråga förekom hade den ganska stora dimensioner, men att dessa så småningom förändrat sig. Vid sista riksdagen antogs en väl behöflig förändring i afseende på rösträtten inom städerna, nu åter gäller frågan en lika behöflig förändring i rösträtten på landet. En talare har nämnt, att under fordna tider hade särskilda personer inom kommunerna samma makt som nu, utan att något missnöje derföre förefanns. Han ansåg äfven, att denna fråga var en sensationsfråga och att den derföre icke förtjänar det afseende, Lag-Utskottet egnat den. Jag vill fästa hans uppmärksamhet på en omständighet och det är, att den fordna sockenstämman icke hade samma beslutanderätt, som den nuvarande kommunalstämman. Den fordua sockenstämmans beslutandemakt var till sitt omfang bestämd genom uppräknig af de ärenden, som utgjorde föremål för stämmans beslutanderätt. Annat är förhållandet med kommunalstämman, för hvilken inga bestämda gränser äro upprägnade. Denna dess makt, synnerligen en så vigtig och vidtomfattande, som dess beskattningsrätt, har derföre inom ej få kommuner känts ganska betungande för dess ledamöter synnerligast der liknöjdhet för det allmänna rådt bland de röstegande. Af vigt är derföre, att rösträtten så är bestämd, att ledamöternas gemensamma intresse gör sig gällande och hvar och en i rättvist förhållande till sin verksamhet inom kommunen och till sina uppoffringar för dess bästa eger rösträtten. Jag vill ej bestrida, att icke skattegrunden bör utgora grunden för rösträtt, dock icke abstrakt tillämpad. Ett maximum och minimum af röstetal måste gifvas. Man har ansett detta principvidrigt.

Jag vill då nämna, att i alla de länder, undantagandes Amerika, hvarest inga inskränkingar finnas, der man ansett sig böra lägga förmögenheten till grund för röstberäkningen, man alltid bestämt ett maximum. Så har man t. ex. i Preussen delat de röstegande i trenne förmögenhetsklasser, i Danmark i tvänne och i England i sex samt i alla dessa länder bestämt maximum af röstetal. Att ett maximum måste sättas, följer af en kommuns karakter såsom en fri samhällighet. Det är tydligt att i en debatterande församling all debatt upphör, om en person ensam eger makt att öfverrösta alla de öfriga. En talare har fästat uppmärksamhet på nödvändigheten för de större jordegarna att utarrendera en del af sina egendomar och att med

hänsyn till det förhållandet, att arrendatorerne ega rösträtt för den jord, de bruka. någon sådan sammanklumpning ej gerna bör kunna befaras, som gifver en enda jordpossession en väldig makt inom socken. Jag medgifver, att. om en sådan tendens allt mer och mer gör sig gällande. det icke är behöfligt att inskränka rösträtten; men på samma gång bör ej heller möta något hinder för att bestämma ett visst maximum. Som förhållandet nu är kan dock en person, som för tillfället sammanköper jord. helt hastigt med kreditens tillhjälp bilda stora possessioner och så komma i ensam besittning af beslutanderätten i kommunens angelägenheter och under den korta tid han står uppe använda denna rätt till sin egen fördel, men kommunens skada. Betänkligast kan denna makt vara, då det gäller den i våra tider så betydande fattigvårdens ordnande t. ex. vid fråga om rote-indelning, om de af Riksdagen fastställda grunder blifva lag. Man har sagt till exempel på olägenheterna af det nuvarande sättet för rösternas beräknande böra framdragas. Exempel äro förhatliga, men jag vill dock nämna ett förhållande, som för mig uppgifvits med några af Upsala akademiehemman, hvilka äro belägna inom en församling, der en stor fabrik, som har en stor jordegendom, finnes. Innehafvaren af denna possession har så stort röstetal inom kommunen, att blott han har en eller två hemmansegare på sin sida, han afgör frågorna. Man har uppgifvit att han dymedelst kunnat för kommunen besluta utgifter för väg- och brobyggnad, som tungt drabbat dessa hemman. medan fabriken dragit den hufvudsakliga nyttan af anordningarne. Jag har dessutom hört personer uppgifva, att de med hänsyn till sitt stora röstetal ej vilja på en kommunalstämma skrida till votering, emedan den misstanken för egen fördel, som deras stora röstetal ingifver, kunde verka hinderligt på besluten. Det är till följd af den stora makt som lätt kan locka till en förderflig maktfullkomlighet, hvilken kan förefinnas hos stora possessionater och stora fabriksägare, som det är nödvändigt att bestämma ett maximum och tror jag för min del, att om detta maximum sättes till en tiondedel af kommunens hela röstetal inga vådor skola i motsatt riktning uppstå, så att enskilda, som till följd af innehaf af stora jordegendorar böra ega ett inflytande, som tynger i vågskålen vid frågors afgörande, skola kunna till andra mindre jordegares fördel obehörigen beskattas.

På dessa grunder anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Friherre Raab. Adam: En föregående talare, som yrkat afslag å Lag-Utskottets förevarande hemställan, har yttrat, att. då föregående riksdagar motsatt sig förslag af den beskaffenhet som detta, sedan dess något nytt icke inträffat, som kunde åberopas såsom skäl för en förändring. Jag vill nära nog säga detsamma. eluru jag är af motsatt öfvertygelse med denne talare. en öfvertygelse, som alltmera befäst sig under den tid som förflutit sedan sista riksdagen. Jag anhåller att få till granskning upptaga de skäl, som egentligen anförts emot förslaget. En talare har t. ex. sagt, att förr, då hemmantalet ensamt utgjorde röstgrunden å socknestämman, ingen klagan deröfver förspordes. Jag beder dervid få erinra, att det äfven fanns en tid, då Ridderskapet och Adeln hade dubbla antalet ledamöter i

Utskotten mot de öfriga stånden, och då det understundom inträffade att Bondeståndet ej hade någon enda af sina medlemmar i vissa Utskott — och hvad annan klagan hörde man väl då än yrkande på den förändring som äfven genomfördes. Men skulle man derföre, hundra år sednare, åberopa detta såsom ett skäl att anse, det den gamla anordningen icke skulle hafva medfört missnöje? Skulle man derföre kanske nu vilja återgå till dylika absurda förhållanden? Samme aktade talare har vidare sagt att, om det med *skäl* kunde påstås, att den nuvarande röstberäkningen medförde någon verklig olägenhet, han ej skulle vilja bibehålla den, och en ärad talare på skånska bänken yttrade att, derest visas kunde, att genom denna röstgrund något förtryck utöfvades, han skulle vara den första att påyrka en förändring. Det är lycka att ej några så stora olägenheter ännu försports, att någon stormlöpning för närvarande kan vara att befara, men jag tror det vara politiskt klokt att förekomma en sådan, innan befogenheten dertill blifver större. Väntar man alltför länge med en förändring, tror jag ej att det vidare blifver fråga om att bjuda en inskränkning till allenast en tiodel, utan måhända till vida mindre belopp. Talaren på skånska bänken ville hufvudsakligen stödja sitt afstyrkande på nödvändigheten att iakttaga *konseqvens*, det vill säga han ansåg, att en Kammare, som vid två föregående riksdagar afslagit framställningar af enahanda art, äfven nu borde säga nej. Skola vi då aldrig kunna komma till en förändring? Om vi finna att förändrade omständigheter påkalla en modifikation i föregående beslut, skola vi då allenast derföre att vi en gång sagt nej, nödvändigt dermed fortfara? Då blifver all förändring omöjlig. Samme talare yttrade vidare, att förändringen vore obehöflig i samma mån de större jordegarna ej vidare sjelfve brukade hela sin jord, såsom allt mer och mer blefve förhållandet. Jag medger visserligen att det kan komma derhän, men ber få erinra att det för närvarande *ej* så är, ty många hafva hela sin jord under eget bruk och kunna således utöfva sin rösträtt till hela dess omfång, och man bör ej stifta lag för hvad som *möjligen kan blifva*, utan för hvad som *är*. Dessutom har han sjelf erkänt att undantag kunna gifvas, nemligen för fabriker, sågverk med mera, och här är ju upplyst att i Norrland finnas flera sågverk, som ensamme utöfva beslutanderätten på kommunalstämman i den kommun der de äro belägna. Det har blifvit yttradt att de större jordegarna hvarken i materielt eller intellektuelt hänseende motverka kommunernas intressen. Jag är fullt öfvertygad att de Herrar, som så yttrat sig, vilja på allt sätt befrämja sina kommuners nytta och gagn, men just derföre är jag också förvissad att, om de äfven ej egde större rösträtt än de minsta jordegarna i kommunen, deras inflytande dock skulle vara detsamma som nu. Jag tror nemligen ej att detta hvilar på grunder af öfvervägande rösträtt, utan på deras personlighet och det intellektuella inflytande som de utöfva.

Hvad beträffar förslaget inflytande på landstingen, så skulle man behöfva ingå i nästan homöopatiska kalkyler, om man ville räkna hvilket obetydligt inflytande denna förändring kunde utöfva på landstingens sammansättning och sedermera på valen till Första Kammaren.

För min del tror jag att, då Första Kammaren vid förra riksdagen beslutade en förändring i samma syftning med afseende på städerna, skulle det, då denna Kammare till väsendtlig del består af större jordegare, förefalla egoistiskt att nu säga *nej*, då fråga är om något, som kan vinna tillämpning på en sjelf, och, med förhoppning det Kammaren alltid må bibehålla det inflytande och det omdöme om opartiskhet, som hittills kommit den till del. kan jag ej annat än önska att, i *konsequens* med det beslut som blifvit fattadt i fråga om städerna, förevarande förslag nu måtte bifallas.

Den anmärkning, som blifvit gjord emot ordställningen, tror jag redan hafva blifvit tillräckligt besvarad af en ledamot af Utskottet, och hvad beträffar förslaget att tillämpa olika röstgrund för val af elektorer för landstingsvalen och för andra ärenden torde det ej heller ega stort skäl för sig.

På de grunder jag nu anfört, kommer jag till den mening att Första Kammaren bör bifalla Utskottets förslag i denna del.

H. Excellens Friherre De Geer: Här har blifvit sagdt, att denna fråga sedan sista riksdag kommit i ett förändradt skick derigenom att en förändring blifvit antagen i fråga om maximum för den kommunala rösträtten i stad, och att konsekvensen fordrade, det man nu jemväl antog ett sådant maximum för rösträtten på landet. För min del anser jag likväl att emellan förhållandena i städerna och på landet förefinnas sådana skiljaktigheter, som göra ett maximum för rösträtten vida mer behöfligt i städerna än på landet. Bland städernas kommunala angelägenheter förekomma nemligen en mängd, till en del ganska kostsamma, anordningar för befrämjande af god ordning, snygghet, trefnad och bekvämlighet, hvilka äro af ett långt högre värde för de högre beskattade än för dem som skatta mindre; och det kunde derföre för de sistnämnda blifva ganska betungande, om de högre beskattade genom en afgjord öfvervigt i omröstningarne finge en o begränsad makt att besluta dylika anordningar. På landet deremot äro de kommunala behofven vida mera gifna och begränsade. Men de äro dessutom till en stor del så nära förbundna med kommunens geografiska förhållanden, att man kan säga det de kommunala intressena till en väsendtlig del äro icke blott personliga utan jemväl territoriela; och detta har tvifvelsutän varit orsaken hvarföre, på sätt här blifvit öförmäldt, man i de gamla sockenstämmorna röstade efter mantalet. äfvensom att man, enligt nu gällande kommunallag, tilläggas rösträtt för den jord man eger. Det vore fara värdt, för att begagna ett gammalt ordspråk, att kyrkan icke skulle komma att stå midt i byn, om man lagstiftade så, att öfvervigten i kommunens röster kunde tillkomma ett antal smärre jordegare i ett hörn af en socken, som för öfrigt utgjordes af en eller flera stora jordegendomar. De af en kommuns innevärdare, som äro underhafvande å en stor egendom, hafva i allmänhet gemensamma kommunala intressen med egendomens egare; och i den mån de icke sjelfva få utöfva någon rösträtt i kommunen är jordegaren derföre deras naturliga målsman, och det är åtminstone en mindre orättvisa att låta dem representeras af honom än att icke låta dem representeras alls. Om man medgätfve en

obegränsad allmän rösträtt per capita åt alla kommunens medlemmar, så skulle, derest de stora egendomarne äro i förhållande till taxeringsvärdet lika tätt befolkade som de små, en lika stor röstöfvervigt förefinnas för de stora, som nu eger rum; och det är att förmoda, det alla dessa innevånarne på de stora egendomarne skulle lika kraftigt försvara sina med egendomarne och deras egares gemensamma intressen, som dessa intressen nu tillgodoses derigenom. att deras rösträtt är koncentrerad i egarens hand. Jag tror till och med, att erfarenheten skall vitsorda att de stora jordegarnne i allmänhet med den mesta moderationen utöfva sin rösträtt till egen fördel. Inom den uträkning man ansett sig kunna gifva åt rösträtten, har emellertid vår kommunallag sökt förekomma en allt för stor ackumulering af röster i de större jordegarnes händer, genom att föreskrifva det rösträtten för jord utöfvas af dess innehafvare eller brukare, utan afseende på om han jemväl är jordens egare. Härigenom har skett en efter min tanke riktigare och mindre godtycklig begränsning af rösträtten än som kunnat vinnas genom något, vare sig relativt eller absolut maximum. Ty i samma mån som en egendom är för stor, blir det ock omöjligt för egaren att ensam sköta den, och allt efter som han måste åt andra afstå dispositionen af vissa delar, blir också rösträtten fördelad, utan att dess territoriela intressen därför lemnas obevakade. Denna begränsning gäller likväl endast jordbruksfastighet, och för den rösträtt, som enligt särskild fyrksättning beräknas efter andra beskattningsföremål, finnes icke någon motsvarande inskränkning. Om ett maximum för denna rösträtt på landet än icke är så behöfligt som i städerna, vill det likväl synas mig, som det kunde understundom af förhållandena påkallas. Föregående talare hafva omnämnt det öfvervägande inflytande, som i vissa kommuner utöfvas af stora aktiebolag och sägverk med flera. Dessas intressen kunna ock tänkas stå i strid med den öfriga kommunens och borde då icke tillåtas att blifva allrädande. Om därför den föreslagna förändringen gått ut på att endast för dessa beskattningsföremål sätta ett maximum af rösträtt, så skulle jag för min del icke varit obenägen att biträda förslaget, ehuru jag icke tilltror mig att bedöma, huruvida den bestämmelse, Utskottet gjort, är till siffran den lämpligaste. Men sådant som Utskottets förslag nu föreligger, kan jag icke till detsamma rösta bifall.

I afseende å det af föregående talare åberopade sammanhang, som denna fråga eger med vår representationsreform, ber jag att få uttala, det jag anser någon uteslutande vigt dervid icke böra fästas. Karaktärskillnaden emellan de begge Kamrarnes utgör visserligen en af de viktigaste grundsatserna för vår representation, och såsom ett af medlen för åstadkommande af denna karaktärskillnad ingår det olika omröstnings sättet vid valen, nemligen per capita till Andra Kammaren och efter skattegrund till den Första. Men icke kan denna sistnämnda grund anses vara öfvergifven därför att den i så ringa grad modifieras som det skulle ske genom den nu ifrågasatta begränsningen. Men vår representation hvilat ock på en annan lika viktig grundsat, nemligen den att Första Kammaren utgår som en följdriktig utveckling af vår kommunalinstitution och bildar dess högsta blomma. Det

är derföre lika angeläget att icke skilja sättet för den Första Kammarens bildande från de allmänna grunder, hvilka gälla för kommunerna, som det är att bevara hela växten frisk och således icke för Första Kammarens skuld lägga hinder i vägen för sådana förändringar inom primär-kommunerna, som för dessas välbefinnande äro oundgängligen nödvändiga. Men något så beskaffadt behof för den nu föreslagna förändringen kan jag icke finna ännu vara ådagalagdt.

Grefve af Ugglas: Ehuru förevarande fråga vid flera föregående riksdagar blifvit grundligt afhandlad, torde dock skäl vara, att äfven vid denna riksdag — den första sedan Andra Kammaren blifvit nyvald — närmare pröfva och gendrifva de skäl för en begränsning af *den kommunala rösträtten på landet*, som af åtskilliga motionärer inom sagde Kammare och af Lag-Utskottet uti dess föreliggande Betänkande blifvit anförda. Man bör nemligen icke tillstodja ens möjligheten af det påstående, att skälet för det afslag å Betänkandet, som jag hoppas Första Kammaren kommer att besluta, hufvudsakligen bör sökas blott deruti, att Kammaren *icke vill* reformen.

Motionärerne, Utskottet och de talare, som för Betänkandet uppträd, hafva synnerligen framhållit, att den stora öfvervigt i rösträtt, som nuvarande kommunallagar tilldelat den högre förmögenheten, dödar det kommunala lifvet, och att således en begränsning af rösträtten erfordras för att göra kommunalandan mera lefvande, intresset för kommunens angelägenheter mera allmänt och verksamheten större. Men denna theoretiska hypotes, männe icke den jäfvas af erfarenheten? — Ett svar härupå kunna de nyligen förrättade valen till stadsfullmäktige i Stockholm lemna. Den inskränkning utaf rösträtten inom städerna, som sednaste riksdag beslöt och som Kongl. Maj:t godkände, nedsatte högst betydligt — synnerligen inom de större städerna — förmögenhetens makt och inflytande på valen. Har väl nu derigenom de mindre förmögnas intressen och deltagande stigit. Motsatsen bevisas af rösternas antal och har erkänts äfven af de tidningar, hvilka med valets utgång varit missnöjde och hvilka klandrande beklagat, att flertalet af de mindre röstegarne *icke brytt sig om* att begagna den makt, som förändringen uti rösträtten skänkte dem. Och hvad vittnar landet? Männe väl inom de kommuner, der förmögenhetsvilkoren äro jemnare fördelade, och der förhållandet således redan är det, som man nu afser att äfven inom öfriga kommuner införa, — männe väl inom dessa kommunalandan är lifvigare, verksamheten större än uti dem, der den större förmögenhetens makt gör sig mera gällande? Och om uti de förra åtskilligt uträttas, hvem tillkommer — i allmänhet åtminstone — initiativet, hvem tillhör utförandet, om icke en eller annan mera förmögen, som uti kommunen är bosatt? Att så är och att så måste vara är dessutom gifvet. Känslan utaf ett behof af något bättre än det som är, insigten utaf huru detta bättre bör befrämjas, åtföljer ju helt naturligen förmögenheten och bildningen, under det att det arbete för dagen, det sträfvande för egen bergning, som måste upptaga den mindre bemedlades, den mindre hemmansegarens tid och tankar, sammantränger och i mer eller mindre mån gör sjelfvisk hans verksamhet och synkrets samt åstadkommer

föga benägenhet att för andra eller för det allmänna göra uppoffringar. Att en inskränkning uti förmögenhetens och bildningens inflytande omöjlig kan för den kommunala verksamhetens framsteg vara gagnelig, torde härutaf vara klart.

Såsom en bevekelsegrund att antaga förslaget hafva några talare framhållit, att den ifrågasatta begränsningen komme att utöfva föga inflytande. Förutom att detta icke är något skäl frågar jag: hvad garanti kan väl gifvas för att den till $\frac{1}{10}$ -del af röstetalet satta begränsningen blifver bestående? Om, såsom man vill påstå, påtryckningen är så stark, att man icke länge kan fasthålla den *principiella* ståndpunkt, som man nu innehafver, huru skall man väl då bättre kunna försvara den *godtyckliga*, som förslaget afser att skapa — och hvilken man redan nu erkänner icke vara tillfredsställande. Finnas väl några logiska skäl, som kunna åberopas, för att den rätta begränsningen skall vara $\frac{1}{10}$ -del och icke $\frac{1}{20}$ -del, $\frac{1}{50}$ -del eller mindre? Och, der sådana icke finnas, hvar blifver gränsen för de medgifvanden man skall bringas till att göra? — Detta skall jag säga Eder, mine Herrar. Denna gräns uppnås icke förrän då rösträtten blifvit så omskapad, att de mindre hemmansegarne — de som nu drifva dessa förslag — med obestridlig makt herrska inom kommunerna. Detta mål vunnit, skola de försvara ställningen med samma ihärdighet, med hvilken de kämpat för att tillvinna sig densamma, och då lika litet beakta anspråken nedanom dem, som de nu fästa afseende på den orättvisa som skulle inträda, om kommunalutskylder kunna påläggas i högre förhållande än hvad rösträtten angifver.

Vi få nemligen, mine Herrar, icke förbise, att det inom kommunerna finnes *något nedanom* dessa hemmansegare. Detta *något* är arbetarne, hvilkas intresse uti åtskilliga af kommunens viktigaste angelägenheter — skolväsendet, helso- och fattigvården — är stort, ja större måhända än någon annans. H. Exc. Herr Justitiestatsministern har redan fästat uppmärksamheten uppå att arbetsgifvarne — större jordegare eller industriidkare — med ett ord, den större förmögenheten är dessa arbetares naturliga målsman. På landet, der den uteslutande penningeförmögenheten är en sällsynthet, representerar nemligen förmögenheten arbete och *arbetarne*, och det är oftast vida mera de sednares intressen, de sednares talan än egen, som den större rösträtten bevakar. Tron I väl nu, mine Herrar, att arbetarne skulle önska att på de mindre hemmansegarne öfverflytta denna talan? Frågen dem: svaret skall icke blifva tvifvelaktigt. Hvad mig beträffar, så, om jag skulle frånträda det målsmanskap jag nu för mina arbetare utöfvar, vore det endast åt dem sjelfva jag skulle vilja öfverlemna detsamma, men aldrig åt dem, hvilka, enligt min öfvertygelse, med föga varmt sinne skulle tillse deras rätt. Förr än således fråga på allvar uppstår, att åt arbetarne sjelfva medgifva rösträtt, förr åtminstone ingår icke jag på begränsning af den rösträtt jag nu åtnjutit.

Man har slutligen sagt, att klokheten bjöd att tillmötesgå anspråk, hvilkas fordringar eljest allt högre kunde växa. Jag vet ett bättre sätt att möta, att tysta dylika anspråk. Det nemligen att bibringa den fasta öfvertygelse, att Första Kammaren, med öppet och välvilligt sinne för hvarje reform, som kan befrämja landets förkofran

och välgång, likväl aldrig skall vika för anspråk, som icke stå på denna fosterländska grund, utan endast afse att främja sjelfviska intressen. Jag yrkar afslag.

(Grefve Mörner, Carl Göran: Sedan Kammaren hört den talare, som yttrat sig näst före den sista, kunde det vara öfverflödigt att tillägga något i detta ärende. Jag eger icke den politiska tumstock, att jag tilltror mig kunna bedöma om tidpunkten ännu är inne att gå något steg tängre på den väg, hvarpå man för närvarande befinner sig. I hafven, mine Herrar, i detta hänseende erhållit ledning nog af den nyss åberopade talaren. Hans yttrande borde väl kunna väga tillräckligt för att paralysera några talares från klokhetens synpunkt hemtade motiv för deras tillstyrkanden. Billigheten har äfven blifvit åberopad såsom ett skäl, och i viss mån rönt en sådan åsigt bifall af den talare, hvilken jag nyss nämnde. Jag har vid ett föregående tillfälle yttrat mina betänkligheter emot att utan nödtvång tumma på kommunalförfattningarne och sedan början en gång blifvit gjord, förutsåg jag fortsatta bemödanden i denna riktning. Dessa bemödanden hafva af en talare, som försvarat förslaget, blifvit karakteriserade såsom en följd af rättsbegreppets successiva utveckling. För min del ser jag deri snarare ett inkräktningbegär af framgångens utsträckta sträfvanden. Det är temligen säkert att i detta fall det franska ordspråket "l'appétit vient en mangeant" ej är utan tillämpning. Man har sagt, att det skulle vara endast en nyck att detta förslag så ofta återkommer. Nej! — mine Herrar, jag är ej af denna åsigt — jag tror deri tvärtom ligga en gifven beräkning. Fastän jag ej föreställer mig, att motionärerne äro i det latinska språket synnerligen hemmastadda, tror jag dock att de hafva någon aning om det gamla ordspråket: "gutta cavat lapidem non semel demissa, sed sæpe cadendo", hvilket kan öfversättas sålunda: "droppan urhållkar stenen icke på en gång, utan genom att ofta falla derpå". Jag är ej nog blind, att icke vara öfvertygad derom, att det steg, som en gång är taget, måste hafva sina följder. Vi måste gå i den riktning, som blifvit oss anvisad, men för fäderneslandet är det väl, om vi gå så sakta som möjligt, och jag räknar det såsom en stor lycka, att jag sannolikt ej kommer att upplefva den dag, då alla konsekvenserna hunnit utveckla sig. Man säger att genom förslagens antagande ställningen framdeles skulle blifva bättre: men jag frågar: står man då bättre på ett sluttande plan än på ett jemnt? — skall icke i förra fallet farten gå så mycket hastigare utför, helst om man för maskineriet flitigt anlitar popularitetens smörja?

Förändringen skulle, säger man, äfven vara nödvändig för att hos kommunerna framkalla lifligare debatter och utveckla bättre kommunalanda. Jag vädjar till eder erfarenhet, mine Herrar, i fråga om valen till riksdagsmän af Andra Kammaren, der personlighetsprincipen nu tillämpas. Äro väl dessa val talrikt besökta? Jag tror att i Justitie-stats-departementet finnes en redogörelse för de första valen, som är ganska betecknande. Jag kom sjelf en gång till ordföranden i en kommunalstämma, som hållit ett elektorsval — omedelbart val-

sätt fanns der ej den tiden — och han meddelade mig att, förutom honom, endast tre personer närvarit vid förrättningen, samt att af desse en efterskickats från åkern, der han gick och plöjde, på det åtminstone några skulle vara tillstädes. Jag tror således, att man ej kan bygga mycket på det större intresse, som genom den ifrågasatta förändringen skulle väckas; för min del befarar jag snarare motsatsen. Om man tror sig vilja det rätta, men mötes af okunnigheten och egennyttan, och dessa förses med makt — då är det ej underligt, om den, som först stred emot allt detta, skulle känna sig hägad att draga sig tillbaka.

En talare har hemtat ett stöd för förändringen derifrån, att, då Ridderskapet och Adeln hade dubbelt antal ledamöter i Utskotten och då somliga stånd voro uteslutna från vissa Utskott, någon klagan ej heller deröfver skulle försports. Men jag vågar påstå, att den ärade talaren studerat sin historia bra ytligt, då han kan framkomma med en sådan uppgift, ty hvarken få eller obetydliga voro de strider, som i den saken fördes. Samme talare har äfven menat, att denna Kammare borde antaga förslaget, emedan en stormlöpning med större anspråk eljest vore att befara och man då ej skulle låta sig nöja med nu varande måttliga fordringar. För min del vågar jag dock hysa den öfvertygelse, att, hvad helst denna Kammare må böja sig för. — för hotelser är det dock ej. En annan talare har åberopat erfarenheten från föregående riksdagar. Han nämnde, hurusom vid 1867 års riksdag Lag-Utskottet väl afstyrkt, men sedermera vid riksdagarne åren 1868 och 1869, likasom nu, förordat en förändring i ifrågavarande hänseende, samt att förra Riksdagen jämväl antog en förändring för städerna; men han nämnde icke, att denna Kammare alltid afslagit förändringen så vidt den angick röst-rätten på landet. Mig åtminstone synes häraf klart, att Lag-Utskottet väl varit vacklande i sina åsikter och ändrat desamma, men att denna Kammare varit så, kan jag ej finna af den redogörelse, den ärade talaren lemnat; och för min del tror jag ej ännu tiden vara inne för Kammaren att i detta afseende följa Lag-Utskottet i spåren.

Herr Caspersson: Ehuru redan så mycket blifvit ordadt i denna fråga, vill jag dock med några ord bemöta hvad här blifvit emot Lag-Utskottets förslag anfördt.

En talare har yttrat, att konsekvensen fördrade att Kammaren skulle afslå Utskottets förslag, emedan denna Kammare icke hade för vana att handla af nyck utan fastmer handlade af grundsats. Lag-Utskottet har säkert icke föreställt sig något annat, men då det ånyo framlagt de skäl, som lägo till grund för dess vid sistlidne riksdag afgifna betänkande, på skäl, som Utskottet funnit afgörande, har Utskottet hoppats att dessa skäl skulle efter ett års förlopp utöfva större verkan än första gången de framställdes. Utskottet har till stor del ombytt personal, men åsikterna äro dock desamma nu som förra riksdagen och detta derföre, att skälen gjort sig gällande. Endast ett ringa fåtal af Utskottets ledamöter hafva i denna punkt reserverat sig.

En del af de skäl, som blifvit åberopade mot förslaget, kunna

ock lika väl användas för detsamma. Man har nemligen sagt, att åkerbruket numera är så intensivt, att det icke är skäl för större jordbruksegare att sjelfve bruka sin jord, utan ändamålsenligast, att arrendera ut densamma i större eller mindre delar, hvarigenom accumulering af rösträtt förhindras. I södra Sverige förhåller det sig visserligen så, att större jordegendomar i allmänhet äro fördelade i mindre lotter och utarrenderade, men så är det icke i de öfriga delarne af landet. Jag skulle önska att detta system allt mer och mer ville utveckla sig, men i mån detta sker, är det äfven nödvändigt att se till att icke rösterna accumuleras på andra händer än jordbrukarnes. Man hade anfört att det ligger mera i de större jordbrukarnes intresse än i andras, att föra talan för sina underlydande och tillse deras bästa, men det finnes de, som hafva litet intresse för kommunen, fastän de ega stort röstetal, såsom större sågverks- och fabriksbolag med flera, och just derföre att jordbruksintresset är det största, är det under sådana förhållanden nödvändigt, att sätta en hämsko för att detsamma undertryckes, och skäl att låta det få större rösträtt än det nu eger.

Det är en sanning, att det största kommunala intresset finnes hos de större jordegarne, hvilka hafva större förmåga och mera ledighet, men de kunna ej verka ensamme. För min del tror jag att den öfvervigt, som intelligens, rikedom med mera medför, nog gör sig gällande, och att personer, som deraf äro i besittning, icke skola blifva öfverröstade af ett större antal, åtminstone förefaller det mig högst otroligt.

Man har sagt, att man icke bör öfvergifva en fast ståndpunkt, utan bibehålla röstberäkningen efter skatterna. Deruti kan visserligen ligga en principiell ståndpunkt, men rätta ståndpunkten är den allmänna öfvertygelsen, den allmänna meningen, och ingen ståndpunkt torde i längden blifva hållbar, om den icke understödjdes af allmänheten.

Vidare har någon yttrat, att vi icke böra ställa oss på en sluttande plan, men, mine Herrar, vi stå alla på en sådan, tiden är en sluttande plan och med tiden måste vi följa, antingen vi vilja eller icke. Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr Faxé: Jag uppträder ånyo, icke för att försvara Lag-Utskottets Betänkande, utan derföre att en talares yttrande kan tydas såsom en förebräelse, att Utskottet icke fästat tillräcklig uppmärksamhet på de skäl, som vid sistlidne riksdag inom denna Kammare blifvit anförda emot det af Utskottet i enahanda fråga då afgifna Betänkande, enär Utskottet nu icke tillagt några nya skäl. Härvid tillåter jag mig bemärka, dels att någon återremiss icke vid sistlidne riksdag skett, till följd hvaraf Lag-Utskottet ej heller fått del af de skäl, som då blifvit anförda mot Betänkandet, dels ock att, då Utskottet ansett sina förut anförda skäl vara till fyllest, hafva några ytterligare skäl icke behöft tilläggas. Dessutom finnas åtskilliga skäl, som väl kunna anföras under en diskussion inom Riksdagens Kamrar, men icke väl erhålla sin plats i ett Betänkande. Dessa äro ock redan i dag af mig angifna. De afse den politiska sidan af saken

och innefattas i dessa ord: Hvad som är politiskt klokt det är, i sådan fråga som denna, jemväl rätt.

Här har framkastats den beskyllningen mot Utskottet att Utskottet icke skulle handlat konsekvent, men Utskottet har följt alldeles samma princip som denna Kammare, ty, efter det Kammaren två gånger förkastat framlagda förslag angående förändring af rösträtten i städerna, antog Kammaren dock ett sådant förslag då det tredje gången tramlades. Lag-Utskottet har således icke gjort sig saker till annat än denna Kammare gjort.

Jag vill endast tillägga att för min del hyser jag icke den åsigt att förändringen skall åstadkomma utveckling af den kommunala andan, ty den är ganska klen och dess utveckling torde vara beroende af helt andra förhållanden.

Herr Frisk: Äfven jag är jordegare på landet och har hört den önskan uttalas att en förändring af den kommunala rösträtten vore af behovet påkallad. Då emellertid redan så mycket härom blifvit ordadt och särskildt Herr Rydin framhållit de skäl, som hufvudsakligen tala för bifall till Lag-Utskottets förslag, inskränker jag mig att, på de af nämnde talare anförda grunder, yrka bifall till samma förslag.

Herr Nordström: Man torde erinra sig, att den tid förslagen till de nya kommunalförfattningarne skulle utarbetas, fråga ännu då ej var om annat, än att göra dem till ekonomiskt-administrativa författningar, ännade att under vissa konstitutiva former i större omfång öfverlemna åt så väl stads- som landskommunerna förvaltningen af deras egna ekonomiska angelägenheter, och att till vida flera af kommunens innevånare, än tillförene, utsträcka rättigheten att i stadgad ordning i denna förvaltning taga del. De rättigheter i detta hänseende, som i *städerna* tillförene voro åt de korporativt ordnade näringsklasserna, samt i vissa frågor åt dem och husegarne förbehållna, utsträcktes sålunda till alla de kommunens medlemmar, som till allmän bevilning voro förpligtade, och i kommunerna på *landsbygden* till icke blott, såsom tillförene, egare och innehafvare af jordfastighet, utan ock till öfriga inom kommunen till bevilning efter allmänna bevilningsstadgan förpligtade innevånare.

Af betänkandet från den till ifrågavarande förslags utarbetande tillsatta komité ej mindre än af förhandlingarne på riksdagen 1861, då förslagen till pröfning der förhades, inhämtas, att frågan om *röstvärdet* varit en mycket grannliga uppgift att lösa. Det hade i alla tider varit efter vissa grunder progressivt, och då nu, hvad *städerna* angår, allmänna bevilningen lades till grund för kommunalutskylternas beräkning, blef det, i anseende till den stora olikhet i de röstberättigades rörliga förmögenhetsmassor, som i *städerna* kunde förekomma, nödigt, till afböjande af fåtalets alltför stora öfvervigt, att här inskränka detta röstvärde till ett visst maximum, såsom känt är; men hvad kommunerna på *landsbygden* vidkommer, ordnades förhållandet efter andra grunder. Af skäl, som nu ej höra hit att utveckla, voro tillförene endast egare och innehafvare af jordfastighet

eller hemman röstberättigade på sockenstämma, och kommunalafgifterna från socknen, der sådana ifrågakommo, beräknades, likasom röstvärdet, efter hemmanens mantal. Men en jordegare, som under arrenderätt eller landboskap ville åt annan till brukning på tid öfverlemna sina gods eller sina hemman, kunde och tillförene lagligen genom kontraktet derom åt sig sjelf förbehålla rösträtten på sockenstämman, till och med ehvad han inom socknen var bosatt eller ej. Här framstod ett förhållande, som ej kunde få fortfara eller bringas i förening med kommunalväsendets utvecklande inom kommunerna på landet; och med afseende derpå fastställdes den grundsats, på ena sidan, att arrendator eller landbo skulle ansvara för kommunalutskylderna från den jord han brukade, och, på den andra, vara efter samma grund berättigad till röst på kommunalstämma i stället för jordegaren. Det är uppenbart, att härigenom en ganska väsendtlig minskning af jordegares röstvärde inom kommunen åstadkoms, och betydelsen deraf i dess följder framstår ännu mer, då man tager i betraktande, att ströhemmanen under ett gods ofta tillsammans representera ett större mantalsbelopp, än hufvudgården, och att ju mera jordens kultur blifver föremål för rationella metoder och allvarliga omsorger, desto mera sjelfgifvet torde det blifva, att de underlydande hemmanen på arrende upplåtas åt särskilda brukare, för att bringas till större afkastning.

Genom den nya kommunalförfattningen infördes emellertid bland de röstberättigade i kommunerna på landet äfven ett nytt element, nemligen idkare derstädes af andra näringar än jordbruk, samt för öfrigt alla andra der bosatta, till allmän bevilning torpligtade personer. I afseende å alla dessa kunde någon mantalsberäkning för röstvärde och deltagande i kommunalutskyld ej ifrågakomma. En annan *medlande* grund emellan mantal och allmän bevilning blef därför nödig och denna utgöres nu af *fyrkantsberäkningen*. Men, som af gammalt och då, likasom ännu, på grund af gällande allmänna lagar och förordningar, kommunerna på landet voro och äro efter *mantal* underkastade flerahanda prestationer, föranledande till utskylder, dels för allmänna, dels för gemensamma kommunala behof, i hvilka prestationer således medlemmarne af det nya elementet i kommunen lagligen icke äro pligtiga att taga del, och i hvilket förhållande önskvärda ändringar på helt annan väg och i helt annan ordning måste sökas, så borde äfven denna högst viktiga omständighet i kommunalförfattningen vinna behörigt afseende. Detta skedde genom 11 § i denna författning, stadgande, att i öfverläggningar och beslut på kommunalstämma, som angå ärenden, *gemensamma* för hela kommunen, deltaga *samtliga* röstberättigade, men i fråga om ärenden, som angå endast i mantal satt jord, *ej andra* än de, som sådan jord innehafva. Här af följer, att på frågor af sistnämnda art medlemmar af det nya elementet i kommunen icke kunna, såsom från rösträtt deröfver utslutna, utöfva något slags inflytande, och då man öfverväger hvilka de ärenden äro, som enligt bestående lag ännu i dag äise endast de i mantal satta jordlägenheterna inom en landskommun, torde det medgifvas, att de utgöra en ganska betydande del af kommunalärenden. Härtill kommer, att den slutliga pröfningen och det slut-

liga afgörandet af åtskilliga bland dessa ärenden äro enligt lag vissa offentliga myndigheter förbehållna.

Af denna beskaffenhet äro, exempelvis, frågor om byggaude och underhåll af olika slags vägar, enligt de flera förordningar, som derom i det allmännas intresse utfärdats och ännu äro vid gällande kraft. I fråga om byggande inom kommunen af hus, hvilka lagen kallar *allmänna*, kunna tvister derom, efter sakens olika beskaffenhet, äfven till offentlig myndighets pröfning dragas; och beträffande ärenden, som för kommunen äro *gemensamma*, och bland hvilka skol-, sundhets- och fattigvård väl äro de förnämsta, utvisa kommunalförfattningarne sjelfva sättet huruledes, i fall af skäl, ändring i kommunalstämmas beslut kan sökas och vinnas.

Någon inappellabel makt eger således kommunalstämma icke, och den så mycket omordade röstöfvervigten, hvilken i de gemensamma angelägenheterna skulle ligga i ett fåtals händer, då rösträtten bestämmes efter skattegrund, visar sig alltså, i följd af allt detta, vara äfven i landskommunerna i många afseenden icke så obetydliga modifikationer underkastad. Der den företrädesvis kunde framträda vore då i frågor om skolvård, sundhets- och fattigvård. Härvid må man dock ej förbise, för *det första*, att den röstöfvervigt, som kunde ligga i de större jordbrukarnes hand, möjligen kan finna sin motvigt uti de medlemmars röster, som höra till det nya elementet bland kommunens medlemmar, äfvensom att dessa åter omvänt kunde finna sin motvigt i det förhållande, att de större jordbrukarne förenade sig med de mindre, samt för *det andra*, att hvad främst borde utredas, är, huruvida röstöfvervigten, der den framträder, visar sig vara ett *missbruk* af makt, i stället för *ett godt bruk* deraf. Är den detsednare, finnes ej skäl att borttaga den; är den det förra, bör sådant kunna ådagaläggas. Någon sådan utredning har likväl hvarken nu eller då tillförene fråga om röstöfvervigts begränsning på Riksdagen förvarit, blifvit framlagd. Motionärerna hafva deremot betraktat frågan ur en abstrakt synpunkt och dervid hufvudsakligen från det, de ansett jemlikhet och billighet fordra, sökt hemta sina skäl.

Med afseende härpå har i dag under diskussionens lopp en talare redan anmärkt, huruledes på landsbygden de medlemmar af kommunen, som äro i åtnjutande af ett högre röstvärde, i de flesta fall tillika äro, i egenskap af patroner, representanter för ett större antal, vanligen på kommunalstämman icke röstberättigade personer, hvilka hos de förra, vare sig jordbrukare eller idkare af andra näringar, äro såsom arbetare anställda och från denna källa hemta sin utkomst. Anmärkningen är obestriddligen hemtad från verkligheten. Nu såsom alltid stå patronat och klientel i nära vaxelverkan med hvarandra, och patronatet förblifver städse, hvad än den individuella jemlikhetens vänner må deremot hafva att invända, en verksam och betydelsefull faktor i de samhällslifvets mångartade frågor, som afse medlen för ekonomiskt förvärf och välbefinnande, ja, äfven i frågor på den intellektuella odlingens område; och då dessutom det väl ock måste få antagas, att männen med det högre röstvärdet nogsamst kunna, att hvad de besluta, äfven i sina pekuniära följder, ymnigast drabbar dem, torde på ena sidan en hammsko på missbruk af deras makt

äfvén deruti få anses ligga. och på den andra ett bevis att. om de sådant oaktadt med sin röstöfvervigt bidraga till framgången af en sak, de om dess nytta måste vara väl öfvertygade.

Hvad för öfrigt de. som nu förfäktat bestämmandet af ett lågt stäldt röstmaximum, icke synas hafva tillräckligen öfvervägt, det är. att de i grunden stå på samma linie som deras motståndare. De erkänna behöfvat af ett progressivt röstvärde, men vilja ställa gränsen därför lägre än de sednare; men derom kan hvardera sidan på goda skäl tvista, utan att de olika meningarne böra störa god vänskap. En röstöfvervigt hos ett relativt fåtal kunde ju ock. åtminstone i många kommuner, efter de förres förslag uppkomma, och endast röstberäkning efter hufvudtal skulle kunna upphäfva denna följd: men äfvén detta medel vore ej radikalt, utan kunde lätteligen leda derhän. att röstöfvervigten, för att begagna uttrycket i en gammal förordning, "öfverginge på dem, som minst i saken förstå och minst i saken hafva att förlora". Förslag till lika röstvärde inom kommunen för alla röstberättigade har dessutom nyss förevarit. men blifvit af Lag-Utskottet afstyrkt. äfvén som af Kammaren förkastadt.

Grefve Mörner. Oscar: Sedan en talare nyss före mig bemött och vederlagt hvad den ärade representanten för Westerbotten hufvudsakligen anfört, kan jag icke behöfva dervid fästa mig, men anhaller att få litet granska hvad någre andre talare yttrat. Så har då en talare i mitt omedelbara grannskap förment att något bevis för den föreslagna förändringens förtjenst skulle kunna hemtas deraf att ehuru Lag-Utskottet denna riksdag i icke ringa mån ombytt personal, samma mening i denna fråga dock blifvit af Utskottet omfattad. Af Första Kammarens ledamöter har dock endast en i år tillkommit och de tre Andra Kammarens ledamöter, som äro i Utskottet nyinvalde, hafva alla reserverat sig emot Utskottets beslut. åt hvilket de påyrkat en vida större utsträckning; en sak värd att begrunda af dem, som menlöst påstå att blott den nu föreslagna förändringen blefve antagen, skulle en fast hållpunkt vara uppnådd och ropen på förändringar. ifall de icke alldeles upphörde. kunna utan svårighet emotstås.

En annan talare har med ett visst eftertryck förklaradt att ett nytt skäl för antagande af förslaget tillkommit, nemligen "rättsbegreppets succesiva utveckling". Denna förevarande fråga skulle väl då hafva småningom uppkommit och efterhand utvidgat sig och slutligen, rotfästad i en utveckling af rättsbegreppet. hafva antagit mera kollossala dimensioner. Så är dock beklagligen för nämnda talare icke förhållandet. Jag är väl icke här försedd med motionerna för föregående riksdagar, men vill påminna mig att någon synnerlig skillnad hvarken i motionärernas antal eller i af dem nyttjade stora ord egt rum, och hvad särskildt Lag-Utskottet beträffar, så måtte derinom rättsbegreppet hafva föga utvecklat sig, enär Utskottet, såsom skäl för sitt förslag i år. nästan endast återupprepat hvad Utskottet förra året androg. Pressens yttranden i frågan innefatta icke heller något nytt eller som visar någon utveckling utöfver den standpunkt
pressens

pressens organer ifrån början i frågan omfattat. Samma anspråk och samma påståenden om deras oförnekbara berättigande. En högtärad talare har framkastat den tanken att, ehuru någon inskränkning icke borde ske i jordegarnes rösträtt, så kunde måhända icke vara olämpligt att någon begränsning egde rum i den rösträtt, som beräknades efter bevillning för inkomst af kapital och arbete. Aktningen för den ärade talaren förbjuder mig att anse denna mening böra, utan närmare begrundning, än jag nu haft tid deråt egna, förklaras otjenlig, och något egentligt yttrande deröfver erfordras icke heller, då frågan om en sådan förändring nu icke är under behandling. Annars, då så mycket hårdt tal här blifvit fördt om det röstförtryck som inom kommuner skall utöfvats af sågverksegare och andre, som rösta i anseende till inkomst af kapital och arbete, torde kunna bemärkas, att, om farhågan för deras rösträtt vore så stor, borde väl en följd deraf vara att vid taxeringarne nämnda beskattningsföremål uppskattades så lågt som möjligt, men nu visar i verkligheten ett helt annat förhållande, ity att taxeringarne vanligen uppdrifvas så högt som möjligt, så att månheten att åt kommunen bereda inkomster synes vida öfverväga farhågan för röstbeloppet, ja, allt emellanåt till och med kränka rättvisans fordringar.

Det har äfven blifvit sagdt, att, då man bifallit en inskränkning i rösträtten inom stadskommunerna, skulle det förefalla egoistiskt att nu vägra en likartad åtgärd för landskommunerna; för det första förekommer då härvid, att ifrån städernas innevanare intet motstånd å någon sida mötte emot förändringen, hvadan intet skäl fanns att afslå hvad alla syntes önska, och för det andra stå rösträttens grunder i städerna och på landet icke i något kasualsammanhang med hvarandra, hvadan de ock verkligen kunna oberoende af hvarandra regleras.

Åtskilligt har vidare blifvit sagdt och anfördt, men som jag dels icke lyckas ihågkomma, dels anser icke å min sida erfordra något svar; och får jag vidhålla mitt yrkande om afslag å Utskottets förslag.

Herr Lagerstråle: De skäl, hvilka af några talare blifvit framställda för bifall till Lag-Utskottets hemställan, grunda sig hufvudsakligast derpå att ett olika förhållande skulle hafva inträdt nu mot vid föregående riksdag, då denna Kammare afslog likartade förslag, och denna olikhet skulle bero af två omständigheter, nemligen förändringen i rösträtten inom stadskommunerna och rättsbegreppets utveckling. Jag torde då få fästa uppmärksamheten derå, att den ifrågavarande förändringen i rösträtten framkallades deraf, att inom städerna hade utbildat sig, icke blott hos de lägre beskattade utan äfven hos de högre den åsigt, att de dittills gällande bestämmelserna inneburo en alltför stor öfvervigt för de förmögnare klasserna inom samhället, och att således en rättsbegreppets utveckling der egt rum, icke allenast hos dem, som genom förändringen skulle vinna något, utan äfven hos dem, hvilka genom samma förändring skulle förlora rättigheter, som de förut egt. Beträffande åter den kommunala rösträtten på landet, hafva redan föregående talare närmare visat, att de

nu gällande bestämmelserna i detta afseende hvilat på goda grunder. Skall en rubbning vidtagas, borde man väl i första rummet gå till väga lika omständligt som vid fråga om ändring i rösträtten inom städerna, att man nemligen insamlade statistiska uppgifter för att bevisa de öfverklagade förhållanden, som skulle ega rum. Såsom vi minnas, hade man vid den förra förändringen att tillgå en mängd uppgifter från olika städer, genom hvilka man fick se hvad förändringen åsyftade och hvartill den skulle leda. Men här hafva inga sådana officiella uppgifter lemnats, utan man har endast hört åsigter uttalas, huru förhållandena skulle gestalta sig på ett eller annat håll. En annan omständighet vid denna frågas behandling synes mig icke böra lemnas utan uppmärksamhet, den nemligen att vid våra kommunallagars stiftande infördes den nya grundsats, att arrendatorn af jord å landet erhöi ovillkorlig rösträtt framför jordegaren. Det kan icke förnekas att, i synnerhet i början, en ganska stor missbelåtenhet med detta stadgande förefanns för de större jordegarna, just derföre att deras inflytande på kommunens angelägenheter derigenom i betydlig mån inskränktes. Skulle det nu blifva fråga om att genom en annan bestämmelse i en annan riktning inskränka de stora jordbrukarnes rätt till inflytande, så borde samtidigt dermed behandlas frågan, huruvida icke någon jemkning i förstnämnda hänseende borde vidtagas. Jag vill icke framkasta något förslag, men det synes mig att, om en begränsning i afseende å jordegarnes inflytande till viss quantitet af kommunens hela röstetal skulle bestämmas, borde man äfven åt dem inrymma någon rätt till talan inom kommunen för sådan egendom, som blifvit till brukare upplåten. Att man inom stadskommunerna visat sig villig att medgifva större inflytande åt medelklassen har, såsom det synes mig, haft sin grund deri, att man inom dessa kommuner funnit denna medelklass verkligen ega både bildning och intresse för kommunala angelägenheter. I samma mån som på landet uppstår bredvid de stora jordegarna en klass af bildade och för kommunens välfärd intresserade mindre jordegare, i samma mån kan man ock emotse att den här föreslagna förändringen lättare vinner framgång, men innan så skett, innan en sådan klass ännu hunnit bildas på landet, synes mig frågan för tidigt väckt, och jag anhåller derföre om afslag å Utskottets hemställande.

Herr von Gegerfelt: I de skäl, hvilka här anförts emot ifrågavarande förslag, förefinnes en motsägelse, som jag åtminstone icke kan reda. Man har nemligen yttrat, att under nuvarande jordbruksförhållanden kunde ingen jordegare innehaftva under eget bruk en så stor jordrymd, att hans öfvervigt i kommunala frågor blefve betungande, men man är derjemte rädd för att medgifva den ifrågavarande begränsningen. I händelse de stora egendomarne till större eller mindre del äro utarrenderade, skulle ju begränsningen icke verka någon rubbning. Rädslan synes mig icke kunna förklaras af fruktan för förändringens direkta vådor, utan af räddhåga för dess konsekvenser. Man tror sig icke kunna hafva "en fast position", om ett medgifvande lemnas, man är rädd för det "inkräkningsbegär", som derigenom skulle uppstå, men en fast position vinnes ingalunda genom

ett absolut "non possumus", den vinnes genom en noggrann granskning af de skäl, som å motsidan framställas, och till och med genom eftergifter, der sådana kunna ske utan våda. Jag är långt ifrån att ens vilja ifrågasätta, att icke de, som motsätta sig förslaget, stå på fosterländsk grund, men jag påyrkar samma erkännande för dess försvarare, och jag anser mig hafva så mycket giltigare anspråk härpå, som jag och de med mig liktänkande i denna Kammare kunna vara fria från misstanken för "sjelfviska intressen". Allt tal om "popularitetens smörja" torde dertfore vara temligen obefogadt. Konsekvensen af så väl författningens ursprungliga stadgande som förra riksdagens beslut angående rösträttens inom städerna begränsning är att en dylik begränsning bör ega rum äfven på landet, men konsekvensen af att en sådan begränsning en gång skett är ingalunda, att bestämmelserna här om skola undergå nya ändringar. Man har förevidat Utskottet att vara vacklande, och detta under det att till och med samme talare klandrat Utskottet för att flera gånger komma fram med samma förslag. De båda beskyllningarne kunna ju taga ut hvarandra, så att något försvar i detta afseende torde icke erfordras, men att denna Kammare förändrat åsigt, slutar jag deraf, att samma fråga, som 1868 föll utan votering, lyckades 1869 tillvinna sig en någorlunda aktningshjudande minoritet. En talare har citerat "gutta cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo", jag vill fortsätta citationen: "sic puer fit doctus, non vi, sed sæpe legendo". Hvad som gäller om ynglingen, gäller äfven om den mognade mannen; åsigtterna utvecklas, och hvarje gång talande skäl åter framställas, vinnas några adepter och på detta sätt föras frågorna framåt till sin lösning.

Man har slutligen yttrat, att stadgandet om arrendatorernas rösträtt enligt gällande kommunallag borde modifieras i sammanhang med den här föreslagna begränsningen. För min del anser jag tvertom denna begränsning vara ett komplement till nämnda stadgande. Der jordegarne till arrendatorer öfverlätit större delen af sin jord, är maximum icke tillämpligt, men der så icke skett, der de stora egendomarne innehafvas af jordegarne sjelfva, bör detta maximum finnas, just såsom en ersättning för den begränsning, som i andra fall vinnes genom arrendatorernas rösträtt. Att, såsom här under diskussionen ifrågasatts, sätta ett maximum för andra beskättningsföremål, men icke för jordegendom, är ett förslag, som varit framställt vid kommunallagarnes stiftande men då rättvisligen förkastats. Det kunde svårligen försvaras, om Riksdagen, der jordbruksintresset är öfvervägande, skulle för andra införa en begränsning i rösträtten, som de ej sjelfva ville underkasta sig. Fabrikanterne äro lika goda målsmän för sina arbetare som jordegarne för sina. Efter som man en gång börjat citera latin, vill jag här erinra om Brenni svärd och "væ victis".

Herr von Koch: Lika med en föregående talare anser äfven jag, att denna Kammare hemtat och fortfarande skall komma att hemta förnämsta stödet i allmänna tänkesättet deraf, att den icke gifver vika för någonting annat än skäl, icke för någon påtryck-

ning vare sig ofvanifrån eller nedifrån; och jag skall söka vidmakt-hålla denna grundsats. Jag har fått anledning att yttra detta deraf, att en af mig högt värderad talare på Stockholms-bänken yttrat, att han för sin del icke hölle så strängt på den grund, som jag anser vara sjelfva basen för denna Kammares sammansättning, eller *skattegrunden*. Om jag rätt uppfattade denne talares yttrande, ansåg han, att denna grund kunde modifieras i och med utvecklingen af kommunalstadgarne och det kommunala lifvet, men jag måste förklara, att jag åtminstone ännu icke kommit och tror mig icke heller någonsin komma till en sådan öfvertygelse, så länge icke skattegrunden visat sig vara en dålig grund eller medfört stora olägenheter, hvilket den åtminstone ännu icke gjort. Jag vill deremot nu åter upprepa att jag anser våra kommunallagar vara ett hastverk, som tillkommit i en riksdags sista stund och hvari många, deribland äfven jag, deltagit utan att ana, att på detsamma vårt nya statskick skulle byggas, ty, hade vi vetat detta, hade vi kanhända besinnat oss mera än vi gjorde. Orsaken dertill att kommunallagarne blefvo illa sammankomna, var den, att motståndarne mot dem lyckades så länge och intill sista stunden af riksdagen uppskjuta deras behandling och att man sedermera måste i frysprång afgöra saken. Kommunallagarne äro derföre efter min tanke icke hållbara såsom en fast grundval för vår Första Kammare, men deremot tror jag *skattegrunden* såsom sådan hållbar.

Medan jag har ordet, vill jag till besvarande upptaga några yttranden, som här fälts, möjligen i hastigheten, af personer, hvilkas ord äro af den vigt, att de icke böra stå alldeles obesvarade. Den högt aktade ledamot som yttrat, att ifrågavarande rösträtt inom kommunerna skulle kunna missbrukas i afseende å anläggandet af dyrbara vägar och broar, torde väl bättre än jag veta, att dylik rösträtt icke gäller i detta fall, utan att frågor derom afgöras efter hemmantalet, utaf de vägbyggnadsskyldige. En annan af mig högt aktad talare har talat om arbetsgifvarens skyldigheter och hans rättighet att representera dem, som han gifver arbete. Jag känner af gammalt denne talare och vet, huru lifligt han intresserar sig för sina underlydandes bästa, och, vore alla arbetsgifvare sådana som han, skulle hans argumenter på mig hafva stort inflytande, men jag har haft tillfälle att erfara det arbetsgifvarne i allmänhet icke alls äro sådana, och särskildt har jag erfarenhet angående några af de här omnämnda sågverksegarne, ibland hvilka dock äfven finnas förträffliga husbönder. Sågverken äro knappt kända i södra och östra delarne af Sverige, men deremot i vestra och norra delarne af landet finnas de mest under form af bolag, som representeras af förvaltare. Våra bruksbolag kunna visserligen äfven utöfva ett väl stort inflytande, men de äro dock icke sådana efemera företeelser som ångsågsbolagen, hvilka kunna anses såsom flyttfåglar, som ibland förvandla sig till roffåglar; och det är för undantagsfallen, som man måste vara betänkt på att förekomma orättvisa. Man får icke tro, att inom kommunalstämmorna förtryck ej *kan* ega rum. Detta inskränkes visserligen genom det stadgandet i 11:te §:en af kommunalförordningen för landet, att vissa frågor skola afgöras efter manta-

let, men i en mängd andra frågor, såsom om fattigvård, skolundervisning, aflöning åt prester m. m., hvilka medföra de drygaste omkostnaderna kan man onekligen utöfva stort förtryck till och med på *icke* röstegande. Mycken benägenhet röjer sig t. ex. — egentligen i kyrkostämman — att ålägga afgifter på alla personer, som voro mantalskrifne. Jag bör dock tillägga, att jag i detta afseende i allmänhet icke erfarit dylika försök från de *högre* röstberättigades sida. Emellertid visar det sig, såsom en talare på Wermlandsbanken hvilken bäst känner dessa författningar äfven anført, att kommunalförfattningarne tarfva ganska väsendtliga förbättringar, deribland jag särskildt vill påpeka, att den nu stadgade inskränknigen i jordegares rätt att rösta för utarrenderad jord innebär en skriande orättvisa samt aldeles icke medför någon garanti, emedan denna föreskrift kringgås på många sätt, såsom derigenom att arrendatorer kallas *torpare*. Om Kammaren ville återremittera denna punkt i den syftning, jag förut angifvit, säge jag det helst, men i annat fall måste jag, ehuru med motvilja, rösta för afslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten, dels återremiss deraf och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades talrika och starka nej jemte åtskilliga ja, sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren likaledes utföllo med talrika och starka nej jemte åtskilliga ja, och slutligen proposition på afslag å punkten, hvilken proposition besvarades med talrika och starka ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter förmälan, att Kammaren egde bestämma, hvilketdera af de öfriga yrkandena skulle utgöra kontraproposition vid den blifvande voteringen, hemställde Herr Grefven och Talmannen, att bifall till punkten skulle antagas såsom kontraproposition, och, då dervid svarades många ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Herr von Koch begärde votering om kontrapropositionens innehåll.

Uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den som vill, att, vid blifvande votering om afslag å 3:dje punkten i Lag-Utskottets Utlåtande N:o 21, kontrapropositionen skall innehålla bifall till samma punkt, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager Kammaren till kontraproposition vid voteringen återremiss af den ifrågavarande punkten.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 82;
Nej — 14.

Uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition för hufvudvoteringen:

Den, som afslår 3:dje punkten i Lag-Utskottets Utlåtande N:o 21, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifaller Kammaren den ifrågavarande punkten.

Vid denna voterings utgång befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 77;
Nej — 18.

4:de punkten.

Herr Faxé: Efter den utgång den föregående punkten erhållit torde äfven Utskottets hemställan i den nu föredragna punkten böra afslås, hvarföre jag får anhålla om proposition å afslag.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten afslogs.

5:te—10:de punkterna.

Biföllos.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 30 sistlidne Mars och 1 dennes bordlagda Utlåtande N:o 22, i anledning af väckt motion om ändring i Kongl. förordningen angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864.

Herr Faxé: Då jag reserverat mig emot Lag-Utskottets förslag i det nu föreslagna Betänkandet, anhåller jag att få närmare utveckla skälen för min åsigt i frågan. Förslag i enahanda syftning med det nu förevarande framställdes äfven vid förra riksdagen och Lag-Utskottet anförde då för dess afstyrkande skäl, som jag anhåller att få i korthet upprepa. Dessa skäl voro att, om afgälden icke bestämdes vid den tid då afsöndringen skedde, utan möjligen först efter någon tids förlopp, men lägenheten under tiden blifvit odlad och förbättrad, kunde sådant leda derhän att afgälden komme att sättas till

vida högre belopp, än lägenhetsinnehafvaren beräknat, och att det arbete, som å lägenheten blifvit nedlagdt, således föranledde till högre afgäld, än den lägenheten rätteligen bort draga; samt vidare, att, om afsöndringar från ett hemman blifvit gjorda till flera personer och dessa underlåto att söka fastställelse på afgälden men samtidigt erböllo lagfart eller inteckning, och sedermera en ny egare af hemmanet yrkade, att, emedan de afsöndrade lägenheterna tillsammans voro större än lagen tillät, de antingen skulle återgå eller jemkas, det högst besynnerliga förhållande skulle uppkomma, att, emedan alla lägenhetsinnehafvare hade lika rätt, de skulle nödgas afstå hvar sitt stycke af sina lägenheter, och för att utreda hvad hvar och en borde afstå, måste man uppgöra en slags *regula de tri*, som visserligen icke vore så lätt att verkställa. Dessutom må mycket betviflas, att lägenhetsinnehafvarne blefve synnerligen belättna med de återstående bitarne. Det synes sålunda ligga i lägenhetsinnehafvarnes eget intresse att få afgälden faststald, men äfven för jordegaren är det af stor vikt, att han vet, hvad han rätteligen har att bekomma, och följden af upphäfvandet af stadgandet om afgäldens fastställande skulle, enligt min tanke, endast blifva, att den villervalla, som redan eger rum i afseende på afsöndringar och jordupplätelser, af hvarjehanda slag, skulle ytterligare förökas. En annan viktig omständighet, som förtjenar all möjlig uppmärksamhet, är, att endast i sammanhang med afgäldens fastställande öppnas för hypoteksinnehafvare en säker utväg att erhålla kännedom om, huruvida den person, som lemnat bypoteck i fast egendom på landet, verkligen är egare till fastigheten i hela dess vidd, eller om icke större delen deraf blifvit afsöndrad till andra personer, ty sedan afgälden blifvit af Konungens Befallningshafvande bestämd, men icke förr, antecknas lägenheten i jordeboken, och derifrån kan således erhållas bevis om och hvad som blifvit under eganderätt afsöndradt, men någon annan fullt säker utväg finnes icke i detta afseende. Visserligen innehåller nu gällande lag icke något ovilkorligt stadgande derom, att afgäldens fastställande å afsöndrad lägenhet skall försiggå, *innan* lagfart och inteckning får beviljas, men en sådan praxis har flerstädes gjort sig gällande, och jag anser önskvärdt, att den blefve ännu mera allmän, ty endast derigenom kan det förekommas, att vårt hypoteksväsende, som är illa beryktadt både inom och utom landet, blir ännu mera förvirradt än det redan är.

För min del skulle jag velat förändra den nu gällande lagen i alldeles motsatt riktning mot den af motionären och Lag-Utskottet föreslagna. Visserligen vill jag medgifva, att pröfning af afsöndringar *på viss tid eller för innehafvarens lifstid* är mindre behöflig, samt att vådan deraf, att fastställandet af afgäld å sålunda afsöndrad lägenhet fördröjes och att inteckning det oaktadt beviljas, icke är synnerligen stor, emedan inteckningsprotokollet i sadant fall alltid lemnar erforderlig upplysning, men deremot anser jag, att, så länge vi icke hafva ordentliga fastighetsböcker, beviljande af *lagfart* å afsöndrad lägenhet bör vara beroende på en föregående pröfning och fastställelse af afgälden. Om jag, på grund af motionerna, ansett mig behörig att afgifva ett förslag i den syftning, att inteckning må

beviljas till säkerhet för afsöndring *på viss tid*, utan att afgälden förut blifvit fastställd, skulle jag hafva gjort det, men, då jag det icke kunnat, utan att tillika göra framställning om en alldeles motsatt bestämmelse i fråga om afsöndring under eganderätt, dertill motionerna dock än mindre föranleda, har jag måst åtnöja mig dermed att lagen bibehålles i dess nuvarande skick, och anhåller derföre om afslag å Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Oscar: Då ifrågavarande ämne utan tvifvel är af stor vikt, har jag ansett mig böra meddela, att, ehuru jag icke är i betänkan det antecknad såsom reservant mot Utskottets beslut, jag dock icke kunnat instämma deri, samt att anledningen dertill, att jag, som deltagit i Utskottets öfverläggning i frågan, ej antecknats såsom reservant, är den, att jag var förhindrad att vara närvarande i Utskottet, då dess Utlåtande justerades. Hyvad sjelfva saken beträffar, så är jag i väsendtlig mån af samma tanke som den siste värde talaren och anser, att, om man vill för den arbetande klassen bereda lättare och beqvämare tillfälle att köpa jord, man bör i främsta rummet tillse, att reda åstadkommes i upplätelser af mindre lägenheter, så att icke den, som på god tro köpt jord, en vacker dag finner, att han är underkastad förhållanden, som han icke kunnat ana. Sådan lagen nu lyder, innehåller den, att afsöndringar skola underkastas Konungens Befallningshafvandes pröfning, och, då vidare i författningen säges, att in-teckning och lagfart för sådana får egerum, skulle deraf för vanligt förstånd följa, att in-teckning eller lagfart icke får meddelas, innan afhandlingen om afsöndringen är i laglig ordning upprättad. Man har dock erfarit, att så icke alltid sker, och detta är beklagligt. Den förändring i lagen, som nu åsyftas, innebär icke någon lättnad i tillfället att åstadkomma jordafsöndringar, ty tillfällena dertill blifva icke ökade, och afser icke heller borttagande af rättigheten för Konungens Befallningshafvande att pröfva afgälden, utan förslaget innehåller endast, att pröfning af jordafsöndrings lagenlighet och af öfverenskomna afgäldens tillräcklighet icke må anses erforderlig förr än *sådan pröfning af vederbörande påkallas*. Hvilka dessa *vederbörande* äro, säges icke, men det är klart, att med dessa *vederbörande* kunna icke endast afses kontrahenterna, utan äfven under hvarjehanda förhållanden, såsom t. ex. om skatten af hemmanet icke utgår, äfven kronans embets- och tjenstemän, då således beståndet af dessa afsöndringar eller åtminstone vilkoren för dem kunde komma att underkastas hvarjehanda äfventyr; att man genom ett sådant förfarande skulle förbättra den samhällsklass ställning, som man afser att gagna kan jag icke föreställa mig, utan mig synes, att man snarare skulle ganska väsendtligt försämrå densamma, och det förefaller mig som om det vore vida lämpligare att meddela mera kategoriska föreskrifter, så att man antingen borttager all pröfningsrätt och lemnar afsöndringsrätten alldeles fri, eller ock lemnar mera bestämda föreskrifter, huru med pröfningsrätten förfaras skall, så att den tveksamhet i detta afseende som nu eger rum, upphör. Enligt min tanke bör man äfven, om man i detta ämne skall besvåra Kongl. Maj:t med en skrifvelse, göra denna så fullständig

som möjligt. I 9 § 1 mom. af 1864 års förordning står nu: "å jord, som från hemman eller lägenhet afsöndras, skall årlig afgäld läggas i *spanmål eller annan lämplig räntepersedel*"; men, om man ifrågasätter, att Kongl. Maj:t skall i ett afseende gifva en förändrad lydelse åt denna författning, bör man väl äfven sträcka sin omtanke derhän, att nämnda stadgande förändras till enlighet med hvad som gäller för kronoräntor i allmänhet, hvilka numera skola utgå i penningar utan afseende å räntepersedlar.

Jag har dessutom för mig ett särskilt skäl att afstyrka bifall till den föreslagna skrifvelsen, hvilket skäl står i konsekvens med hvad jag vid andra tillfällen yttrat. Jag har nemligen aldrig kunnat inse det vigtiga deri, att Kongl. Förordningen angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864 tillkommit i ekonomisk lagstiftningsväg, ty denna författning handlar ju om, huru man skall förvärfva egande- och besittningsrätt till jord, och, då jorda-balken, som stadgar om köp, skifte och gifva af jord, om lega af jord, om fardag m. m. sådant, betraktas såsom civillag, kan jag icke inse, hvarför lagen om jordafsöndring skall behandlas såsom ekonomisk lag, om icke derföre att den förr så betraktats. Denna författning afser egentligen en förändring af 4 kap. 9 § jorda-balken. hvilken väl måtte vara civillag. Något klander på denna grund kan icke nu ifrågakomma, men, derföre att ett misstag en gång skett, böra vi väl icke fortfara med samma misstag, utan, om Riksdagen anser origtigt, att författningen tillkommit på ekonomisk väg bör Riksdagen akta sig för att ingå till Kongl. Maj:t med en underdånig *skrifvelse* om ändring i författningen och derigenom sanktionera ett origtigt förfarande. Detta förhållande anser jag vara värdt att beaktas, och, då dessutom den af Utskottet föreslagna förändring icke skulle blifva en förbättring utan snarare en försämring, instämmer jag i Herr Faxes yrkande om afslag å Utskottets hemställan.

Herr von Gegerfelt: Om man i föregående fråga tillvitat Lag-Utskottet att hafva varit vacklande, så måste jag erkänna, att man i denna fråga verkligen har fullt skäl dertill, och jag måste derjemte erkänna, att jag både förliden riksdag och nu instämt med pluraliteten i Utskottet, men att jag gjorde detta då, derföre att jag ej kom att bland den massa obefogade motioner, som behandlades, fästa uppmärksamheten på, att i denna fråga ligger en vigtig tanke. Det är ej något stort intresse, som denna fråga vidrör, ej heller berörer den föreslagna förändringen de storas intresse; men den är af vigt för dem det angår. Man har allt mer och mer sökt att göra det lättare för den mindre bemedlade att förvärfva sig jord, och då är det jemväl af vigt att bereda honom säkerhet för denna jord. En sådan säkerhet vinnes genom lagfart, om upplåtelsen skett för alltid, och genom inteckning, om den skett för viss tid eller på lifstid. Hvarje hinder för honom att söka och erhålla sådan säkerhet kan deremot medföra vådliga följder. Genom lagfart och inteckning kan han nemligen skydda sig i sin rätt emot tredje man, d. v. s. att han ej kan till en sednare egare af stamhemmanet, äfven om afsöndringen

vore olaglig, nödgas afstå lägenheten utan mot full ersättning; vid hvilket förhållande, och om detta tillämpas riktigt, olägenheten ej kan blifva stor. Nu stadgas visserligen ej, att afhandlingen om afsöndringen skall företes hos Konungens befallningshafvande, innan lagfart eller inteckning derför får meddelas, men praxis har på flera ställen utbildat sig i sådan syftning. Undersökningen inför Konungens befallningshafvande angående afsöndringens storlek och afgaldens belopp medför betydliga kostnader och innehafvaren af den afsöndrade lägenheten skyr derföre att låta verkställa sådan, och söker följaktligen, der nämnda praxis gäller, ej heller lagfart eller inteckning. Kommer så en sednare egare till stamhemmanet, utan att säljaren vid köpet deraf gjort förbehåll angående den afsöndrade lägenheten, så tager han lägenheten med derä nedlagda kostnader utan ersättning. Nu kan man visserligen säga, att, då ej annan påföljd finnes för underlåtenheten att hos Konungens befallningshafvande söka få afsöndringen fastställd, så är föreskriften härom utan verkan; och endast en förklaring härom skulle blifva erforderlig, men att bibehålla nämnda föreskrifter utan att någon påföljd för underlåtenheten deraf stadgas, är i ingen händelse rimligt.

Det har anmärkts att, utan en sådan på förhand verkställd pröfning af Konungens befallningshafvande, man ej skulle kunna vara förvissad, huruvida afsöndringen vore laglig d. v. s. ej mer än af ypperligt frälse och af annan jord; men då den, som förvärfvat mera än författningen medgifver, aldrig kan nödgas afstå något af lägenheten utan full ersättning, så torde en dylik pröfning ej vara behöfelig, likasom afgaldens möjliga förhöjning blir så liten, att den ingalunda motsvarar kostnaden för undersökningen derom. I vissa fall verkställes en sådan undersökning blott på det sätt, att utlatande infordras från kronobetjeningen, som mången gång endast efter hör-sagor meddelar detsamma. Hvar och en finner, huru osäker en sådan pröfning är; och att bygga en embetsmyndighets fastställelse på upplysningar som ej äro fullt pålitliga, kan ej vara lämpligt. En tillförlitlig undersökning kan ej ske på annat sätt än genom att tillkalla landtmätare, för att undersöka om denna jemte öfriga afsöndringar äro riktiga, samt att derjemte uträkna hemmanets skatter. Detta är dock en alltför vidlyftig pröfning, och fördelen deraf för jordegaren är utan tvifvel så ringa, att den ej kan jemföras med kostnaden derför. En talare anmärkte, att en hemställen i detta afseende jemväl borde innefatta att, då numera Kronans räntor i allmänhet utgå i penningar och ej i spanmål, så borde denna afgäld också bestämmas i penningar. Detta är utan tvifvel rätt, men motionen har dertill ej gifvit anledning, och Utskottet har derföre ej haft rätt att föreslå detta. Vidare har samma talare anmärkt att 1864 års författning i ämnet icke vore af ekonomisk utan af civillags natur, som derföre ej bort tillkomma i administrativ väg. Det torde likväl numera vara för sent att härom göra anmärkning mot Konungens rådgifvare, äfven om skäl dertill förefunnits; hvad man än må tänka om författningens karakter, så äro dock de stadganden, hvari ändring nu är ifrågasatt, ostridigt af administrativ natur. En talare har anmärkt såsom en olägenhet af Utskottets förslag, att säkerheten för en långifvare, att

ej afsöndring från hemmanet skett, skulle minskas derigenom, att afsöndringen ej komme till Konungens Befallningshafvandes kännedom och i jordeboken infördes, hvarigenom långgifvaren sålunda skulle äfventyra, att blott en ringa del tillhörde läntagaren, men större delen kanske blifvit afsöndrad till andra personer. Jag ber att dervid få bemärka, att för närvarande ej är i lag stadgadt, att detta skall ske, innan lagfart eller inteckning får meddelas, och att således jordeboken ej ger tillförlitlig upplysning i detta hänseende. Det torde vara bättre, att ej erhålla någon, än en otillförlitlig upplysning och att ej missleda en långgifvare att trygga sig vid jordeboken.

Den, som vill öfvertyga sig om, i hvad mån lagfarna afsöndringar från ett hemman skett, kan derom af lagfartsprotokollen få upplysning, och när frågan om fastighetsböckerna, som nu är under handläggning, blifvit afgjord och dessa kommit till stånd, så kan en dylik upplysning ännu lättare vinnas.

Jag för min del yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Caspersson: Jag har till en viss del från början instämt i Utskottets åsigt i det afseende, att jag ansett Konungens Befallningshafvande ej vara lämplig auktoritet att ingå i pröfning utaf en jordafsöndrings laglighet, men tillika föreställt mig, att detta borde åligga domaren, så att, innan domaren meddelar uppbud, han borde förut i sammanhang med lagfarten ingå i pröfning, huruvida köpet vore lagligt eller ej. Derifrån har jag ock velat härleda den slutsats, att, om man frantoge Konungens Befallningshafvande denna pröfningsrätt, den skulle falla på domaren, och att således ej här vore i fråga någon förändring i sak. Jag har dock sedermera erhållit kännedom, att andra domare hafva olika åsigt, och att de ej ansett sig böra ingå i pröfning, om afsöndring vore laglig eller ej. Vidare har härtill kommit, att man ej velat godkänna föreskriften, att en afsöndring alltid skulle i jordeboken införas. Det är i följd af dessa förhållanden, som jag ansett mig böra reservera mig mot Utskottets beslut.

Man har sagt, att hinder för ett sådant köps lagfart ej borde framställas, utan deremot all möjlig lättnad därför beredas, och jag tror äfven detsamma, men ej att det sker på den väg, Utskottet anvisat; ty en fasta, som meddelas utan föregående pröfning, medför ej annan säkerhet för egaren af lägenheten än möjligen endast för ersättning. Vi få nemligen ej glömma, att, om sådan jord, som blifvit afsöndrad, skall mot lösen återgå, så står det egaren af stamhemmanet fritt, om han vill lösa hägnader och byggnader på densamma. Han kan vägra detta, och då det ofta händer, att värdet just ligger i dessa hägnader och byggnader, så är det ej till köparens fördel, om han får fasta, som icke gifver honom fullkomlig säkerhet. Det kan derföre endast medföra trygghet för eganderätten, om, antingen innan eller i sammanhang med lagfarten, prötning af afsöndringens laglighet sker.

Man har vidare sagt, att jordeboken ej skulle innehålla tillförlitlig upplysning, om en afsöndring skett; men i fall författningen efterleddes, så ger alltid jordeboken upplysning om lagfart skett af afsöndrad jord, och har den ej blifvit lagfaren, så är det detsamma, som om afsöndringen ej skett.

Skulle, såsom jag anser lämpligt, skyldigheten att pröfva afsöndringens laglighet förflyttas ifrån Konungens Befallningshafvande till domaren, så skulle alltid af uppbudsförteckningen, som borde till häradskrifvaren aflemnas, upplysning om afsöndringen vinnas och anteckning derom i jordeboken ske. Pröfning af afsöndringens laglighet, som nu företages särskildt af Konungens Befallningshafvande kan lika väl ske inför Häradsrätten i sammanhang med lagfarten, då den i allmänhet ej medför särskild kostnad. Vanliga sättet för en sådan pröfning är, att, sedan jorden nu mera nästan öfver allt, åtminstone i södra Sverige, är skiftad, så företes skifteshandlingarne, som röra byn, hvarifrån afsöndringen skett, och på kartan utvisas lägenheten, hvarefter man af jernförelse med beskrifningen finner arealens förhållande till det hela. Detta medför ej kostnad eller tidspilan och kan gå lätt nog. Såsom förslaget nu är uppställt, att ingen pröfning behöfver ske, så vida den ej af vederbörande påkallas, måste jag deremot afstyrka bifall till detsamma.

Herr Faxé: Det har blifvit sagdt af en af Utskottets ledamöter, för att försvara Utskottets förslag, att det vore i de fattiges intresse, och att man derföre borde bifalla detsamma. För min del tror jag, att det är i de fattiges intresse, att ordning, reda och säkerhet finnas i dessa förhållanden. Det är väl sannt, att säkerhet vinnes genom lagfart, åtminstone den, att jordegaren ej behöfver utan lösen afstå jorden; men hurudan blir denna lösen? En talare har erinrat, att den kan blifva ganska ringa. Dessutom om flera afsöndringar skett till större rymd än lagen medgifver, så skulle från hvardera af dem ett stycke afstås, och den ersättning, som derför erhöles, kunde blifva ganska ringa. Det är kostnaden, som är förenad med den föregående undersökningen, som man bäfvar för; men jag tror, att detta på de flesta ställen kostar ganska ringa. Der hemmanen äro uppmätta och delade, företes utdrag af delningslängden, hvilken visar både hemmanets areal och arealen af afsöndringen; och om Konungens Befallningshafvande anser nödigt att förskaffa sig ytterligare upplysning, så höras kronofogden och häradskrifvaren, hvilka hafva lätt att inhämta erforderliga upplysning, utan att behöfva derför vara på stället. Det är således tillfälle att ganska ordentligt företaga denna pröfning i ena eller andra fallet.

Det är sannt, att det icke är ovilkorligen föreskrifvet, att afgäldens fastställelse bör föregå lagfartens beviljande, men detta har i praxis ofta gjort sig gällande; och det vore lyckligt om denna praxis blefve allmän. Vid nuvarande förhållande har emellertid en långifvare, som söker in-teckning i hemmanet, lätt att få veta hvilken praxis, som följes i det tingslaget eller häradet. Får han då veta att en motsatt praxis följes, så kan han ej lita på jordeboken; men om praxis deremot är den, att lagfart ej meddelas, förr än afgälden blifvit bestämd, så kan han förlita sig på jordeboken.

Man har påpekat en utväg att begära bevis hos domaren, huruvida lagfart i någon från visst hemman afsöndrad lägenhet egt rum eller ej; men jag tror ej att domaren kan åläggas att gå igenom lagfart*protokollet för flera år och deröfver meddela bevis. Det kunde

nemligen inträffa, att många år förflutit sedan lagfarten meddelades och det blefve sannerligen besvärligt att genomgå protokollerna för alla dessa år.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande Utlåtande och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 30 sistlidne Mars och 1 denes bordlagda Utlåtande N:o 23, i anledning af väckt motion om upphäfvande af stadgandet i 24 kapitlet 10 § kyrkolagen.

Herr von Koch: Jag kommer ej att motsätta mig det slut, hvori Utskottet stadnat, men jag kan dock ej underlåta att yttra några ord om, huruledes vi börja att få alltför många komitéer i alla möjliga saker, dit man kan hänvisa likt och olik, och på hvilka komitéer man svårigen kan emotse något slut. Dessa komitéer tillsätts ibland för att konstruera och ibland för att destruera. Jag anhåller att nu få fästa uppmärksamheten på de komitéer, som blifvit tillsatta för behandlingen af kyrkolagsfrågan.

Sådana hafva funnits öfver en vanlig menniskoålder. 1824 den 5 Maj tillsattes en sådan komité, bestående af då lefvande utmärkta personer, och denna afgaf sitt utlåtande den 8 April 1828. 1833 den 27 December tillsattes en ny komité, bestående af Herrar Heurlin Knös, Mittag, Pettersson, Bergfalk och Thomander. Denna slutade sina arbeten den 29 December 1846, sedan Mittag gifvit ut en kyrkolags-samling och Thomander ett förslag till kyrko-ordning. Sedermera förordnades Cnattingius, hvilken 1850 utgifvit ett nytt förslag till kyrkolag, den 18 Januari 1853, att upprätta jemförande tablå i ämnet; samt slutade sina arbeten 1857, och slutligen hafva vi fått den komité, hvars arbeten ännu pågå, och hvartill man anser sig böra hänvisa alla frågor, som nu väckas angående förändringar i vår föråldrade kyrko-ordning och lag. Jag har velat nämna detta på det att alla som kunna ega något inflytande på komitéen, måtte göra sitt till, för att påskynda dess arbete. Sedan detta är fullbordadt måste förslaget i allt fall passera både kyrkomötet, riksdagen och konseljen, utom otaliga så kallade vederbörande, innan det kan blifva lag, och jag för min del vet ingenting, som göres oss mera behof än att få nuvarande föråldrade kyrkolag förändrad och förbättrad.

Man föreställer sig kanske att det speciela stadgandet, som här är i fråga, icke numera skulle tillämpas och att det således varit alldeles onödigt af motionären att väcka detta förslag. En sådan föreställning skulle väl äfven jag haft, om jag endast uppehållit mig i

norra eller medlersta Sverige. Det kan hafva sina fördelar att bo i södra Sverige. Man är der så till sägandes litet närmare Europa och i allmänhet dertföre närmare civilisationen. Men det kan ock hafva sina olägenheter. Man är nemligen äfven der närmare Rom. Trier och Oxford. Och det är förmodligen inflytandet från dessa ställen, som inverkar på de kyrkliga förhållandena i södra Sverige och gör att från Lund utgår en hierarkisk eller Pyseyitisk anda, hvaröfver den blifver förvånad, som endast uppehållit sig i norra Sverige.

Då en dylik examen, som nu är i fråga, vid biskopsvisitationerna anställes, så tillämpas den väl vanligen med undseende i afseende på äldre personer om 60 å 70 år, hvilka kanske likasom jag ej alldeles komma i låg sin katekes. Det lär emellertid händt vid en visitation, att biskopen vände sig med katekesfrågor till en person, som fick lof att säga: "jag är befälhafvande amiralen den och den". Och det säges att biskopen, som icke kunde fästa afseende å värdigheten, svarade: "nä ja, men ändå".

Det har i södra Sverige ännu 1869 händt att konventikelplakatet tillämpats, så att man förbjudit i min tanke fullkomligt oskyldiga sammankomster af baptister. Här i Stockholm hafva vi två kyrkor, der baptisterna oantastade få predika sin lära, men der nere pågår en andlig bönhasjagt efter baptister; hvilket föranledt, att en af mig känd, from och enfaldig man ej vidare fått förklara Guds ord. I Carlshamn hände det, att en baptist dömdes att för oloflig sammankomst böta 100 R:dr, och då han ändock fortsatte dermed, ådömdes han ytterligare 100 R:dr böter, men när han betalt dessa, så ledsnade han och emigrerade till Amerika. Dessa bönhasjagter äro till en del en följd deraf, att konventikelplakatet föreskrifver att kyrkorådet kan varna. Och man finner sålunda, att följande yttrande af en ledamot af Riddarhuset, då fråga var om detta stadgandets införande, besannats: "jag är litet rädd att lägga denna makt i kyrkorådets händer, ty om jag ej är illa underrättad, bestå kyrkoråden ofta af så kallade krutgubbar". Detta har ock visat sig vara händelsen. Dylika bönhasjagter vet man ej af i norra Sverige, om ej möjligen i Westmanland och Dalarne. Det är också en ledamot från Skåne, som väckt denna motion och svårligen hade den kunnat komma från en annan trakt. Jag vill ej nu längre upptaga Kammarens tid, utan slutar med uttalande af den förhoppning att hvar och en måtte göra hvad i hans förmåga står, för att få slut på Kyrkolagskommittéens arbeten.

Herr Berg: Ehuru jag delar den siste talarens åsigt. — fastän jag ej kan åberopa lika många exempel som han, — så ber jag dock, att i motsats mot honom få yrka afslag på Utskottets betänkande och bifall till motionen. Om också den rättighet, som i denna paragraf finnes medgifven för den som visiterar, nu mera blott sällan tillämpas, så ligger det dock, enligt mitt förmenande, ett tyranni deri, att denna rättighet skall finnas, och att personer, hvilka ej ord för ord kunna den katekes de såsom barn fått inplugga, dertför skola

utsättas för chikan, eller att det åtminstone ligger i visitationens skön att göra detta.

På grund häraf och då, såsom den siste talaren visade, komitéer kunna vara ganska långlivade, så att man ej vet när man kan få slut på den komité, som nu är tillsatt för dessa frågor, får jag anhålla om afslag på Utskottets betänkande och bifall till motionen.

Herr von Gegerfelt: Om än erfarenheten visat, att lagstiftningsarbeten på komitéväg gå långsamt, så finnes det å andra sidan ej någon erfarenhet, som ådagalägger att någon bättre väg finnes. Det torde vara temligen klart att, när motioner väckas i sådan mängd, som nu är fallet, och Utskottets ledamöter derjemte äro upptagna af riksdagsärenden i öfrigt, så kan man ej begära, att Utskottet genom utarbetande af mera omfattande förändringar skall åstadkomma någon lagreform; ej heller kan man hoppas att på denna väg få partiella lagförändringar, som hänga i hop, så att de bilda ett systematiskt helt. Derfor kan jag för min del ej finna annat än lyckligt att komitéer äro bildade och Utskottet har den utvägen, att till dessa hänvisa sådana ärenden, som ligga inom området för dessa komitéers verksamhet. Så har ock redan i en mängd fall skett, och anledning finnes ej att hädanefter annorlunda förfara. Undantag från denna regel kan ske när det gäller ett förslag af synnerlig vikt, men jag vågar påstå, att det här ifrågavarande förslaget ej är så viktigt, att någon dylik åtgärd påkallas. Jag ber dessutom att få erinra, att 24 kapitlet 10 § kyrkolagen, sådan den finnes i Utskottets utlåtande citerad, ej fordrar, att menigheten skall kunna den stora och lilla katekesen utantill; den visiterande skall tillse huru de förstå och begripa den, och jag tror ej att det är ur vägen att någon tillsyn utöfvas öfver, huru presterna uppfylla sin skyldighet att förklara densamma för sin församling. Med uttalande af denna åsigt anser jag mig ej hafva försvarat "prelatensiska öfvergrepp". Dessutom står det ju hvar och fritt att hålla sig undan, och derigenom undgå alla frågor. I alla händelser torde den ifrågasatta förändringen ej vara af någon genomgripande vikt, hvarföre jag får yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Beckman: Den talare, hvilken före mig uppträd till försvar för Utskottets förslag, synes redan tillräckligt hafva framhållit det skäl för bifall till detsamma, hvilket innebäres i den omständigheten att kyrkolagen i dess helhet för närvarande är under omarbetning af den komité, som Kongl. Maj:t för sådant ändamål tillsatt. Det må tillåtas mig att fästa uppmärksamheten vid ett annat, som i denna fråga synes icke mindre afgörande. Den nu väckta frågan angår, såsom Utskottet riktigt anmärker, kyrkans inre organisation. Den grannligheten Riksdagen städe iakttagit mot kyrkan synes då bjuda, att dess väckande och behandling i första hand öfverlemnas åt kyrkan och dess representation. Någon brådska i detta hänseende synes icke heller vara påkallad. Ett par föregående talare hafva i likhet med motionären talat om missbruk, som skulle ega rum vid det föreskrifna katekismiförhöret. De hafva antydt att

sådana skulle egt rum inom södra delen af Sverige. Jag vågar naturligtvis ej härom inlåta mig i tvist med dessa talare, då jag ingen erfarenhet eger om de åsyftade förhållandena. Sjelf har jag aldrig varit vittne till dylikt missbruk. Men i alla händelser är det betänkligt att afskaffa eller förändra en inrättning blott på den grund, att den kan missbrukas. Detta är en lott, som träffar äfven de heligaste, de för kyrka och stat oundgängligaste anstalter. Hvad den ifrågavarande beträffar, så tillåter jag mig framhålla att katekismiförhöret, rätt handhafdt, lemna ett värderikt tillfälle åt församlingsmedlemmar, som gerna samtala med kyrkans herdar och lärare, att ingå i sådant samtal och att de i detta hänseende af mängen församlingsmedlem begärligt omfattas. För vinnandet af en fullständigare kännedom om kristendomskunskapen inom församlingen äro de visserligen icke tillräckliga. Men desto betydelsefullare äro de genom det tillfälle de lemna biskopen att lära känna det sätt hvarpå församlingens lärare handhafva sitt åliggande såsom religionsundervisare. Det är framför allt förhöret med de yngre, de sednare årens nattvardsgäst, som i detta hänseende är af stor praktisk vikt. De små oegentligheter Utskottet synes hafva funnit i sjelfva författningen lägga intet hinder i vägen för ett fruktbringande handhavande af den redan varande ordningen. Under sådana förhållanden vågar jag förorda och hoppas bifall till Utskottets förslag att ifrågavarande motion ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande Utlåtande, dels ock afslag derå samt bifall till den i ämnet väckta motionen; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utlåtandet och, då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogos ånyo och biföllos Lag-Utskottets den 30 sistlidne Mars och 1 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 24, i anledning af väckta motioner om ändring i gällande stadganden angående prestval samt tillsättande af klockare och folkskolelärare; samt

N:o 25, i anledning af väckt motion om upphäfvande af det stadgande i presterskapets privilegier af den 16 Oktober 1723, enligt hvilket presternas gårdar i städerna förklaras fria från borgerligt besvär och tunga.

Föredrogos ånyo Lag-Utskottets den 30 sistlidne Mars och 1 dennes bordlagda Utlåtande N:o 26, i anledning af väckt motion om tillerkännande

erkännande af presterlig tjänsteårsberäkning åt lärare vid högre folkskolor.

Herr von Gegerfelt: I detta Betänkande har Utskottet frångått den principen att afstyrka bifall till motioner beträffande sådana ärenden, som redan för det närvarande äro föremål för behandling af komitéer. Äfven om Utskottet i öfrigt gillat syftet med sådana motioner. Såsom vi veta, har den för revision af kyrkolagen nedsatta komité erhållit i uppdrag att i första hand utarbета förslag till förändrade stadganden angående den presterliga befordringsrätten. Och till dessa lagar hörer äfven huruvida lärare skola ega tillgodonjuta presterlig tjänsteårsberäkning.

Men utom detta skäl finnas för mig äfven andra, hvarföre jag skulle draga i betänkande att bifalla den ifrågavarande motionen. Tjänsteårsberäkningen är nemligen såsom sådan en ganska tve tydlig befordringsgrund, när den kommer i kollision med förtjensten och andra egenskaper. Och att genom en sådan skrifvelse, som den nu föreslagna, gifva ytterligare stöd åt denna föråldrade befordringsgrund vill åtminstone jag ej.

Utskottet har yttrat, att lärarnes vid de högre folkskolorna verksamhet är nära jemförlig med seminariilärarnes. Äfven i denna punkt hyser jag en viss tvekan. Seminariilärarne bilda dock lärare, hvar emot lärarne vid de högre folkskolorna endast meddela fortsättning på den undervisning, som i folkskolorna erhålles. Mig förefaller det derföre att lärarne vid de högre folkskolorna stå närmare de vanliga folkskolelärarne än seminariilärarne.

Dessutom tror jag det ej vara rätt väl betänkt att, på en tid då det allmänt klagas öfver prestbrist, för prester underlätta inträdet på andra vägar. Huru härmed än må vara, yrkar jag dock, hufvudsakligen derföre att frågan är beroende på handläggning af en komité, som fått sig uppdraget att i första hand revidera de lagar, som röra den presterliga befordringsrätten, afslag på Utskottets Betänkande.

Herr Caspersson: Då jag inom Utskottet tillhört pluraliteten, anser jag mig böra redogöra för de skäl, som föranledt Utskottet att tillstyrka den ifrågavarande motionen. Frågan är i själfva verket af mycken vikt, ty vi hafva beklagligen ej många högre folkskolor, hvadan det på intet sätt kan anses riksviktigt om motionen bifalles eller ej, men frågan är dock af betydelse för de få skolor, som finnas, och för de personer, som der äro anställda som lärare. Det är hufvudsakligen af trenne skäl, som den föregående talaren afstyrkt motionen. I första rummet derföre att frågan om den presterliga befordringsrätten för närvarande vore beroende på den nedsatta kyrkolags-komitéens pröfning. Men denna fråga om presterlig befordringsrätt för en viss klass af folkskolelärare ligger så på sidan, att det är ganska problematiskt, om den någonsin kommer i öfvervägande hos komitén. Och man äfven tager detta för afgjordt, så dröjer det i alla händelser så länge, att den nuvarande generationen af här

ifrågavarande lärare antagligen ej kan komma att få någon fördel deraf.

Den ärade talaren yttrade vidare, att desse lärare ej voro så mycket jemförliga med lärarne vid seminarierna som icke mera med folkskolelärarne. Men i afseende på fordringarne på kompetens stå de dock närmast seminariilärarne. Och om man åter jemför dem med folkskolelärarne, så finnes det många sådana, som, till följd af lokala privilegier och särskilda föreskrifter åtnjuta presterlig befordringsrätt.

Slutligen har man sagt, att det ej vore skäl att utvidga antalet af de tjänster, som ega tillgodonjuta presterlig tjänsteårsberäkning, då det vore fråga om att alldeles afskaffa denna. Men det här föreslagna stadgandet skulle hvarken underlätta eller försvåra ett dylikt upphäfvande, då det endast är fråga om att göra dessa lärare likställiga med andra, som åtnjuta presterlig befordringsrätt. Gäller den presterliga årsberäkningen ej för det ena, så gäller det ej för det andra.

På grund af hvad jag haft äran anföra får jag anhålla om bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Berg: På samma gång jag ber att få förena mig i hvad den siste talaren yttrade, får jag, med anledning af den förste talarens uttryckta förmodan att det här föreslagna stadgandet skulle bidra att öka prestbristen, förklara att jag tvärtom anser, att det snarare skulle komma att afhjelpa densamma genom den uppmuntran, som derigenom bereddes för lärarne vid de högre folkskolorna att egna sig åt den presterliga banan. Och har jag till följd af denna min åsigt inom Utskottet, der jag såsom suppleant deltagit uti ärendets behandling, biträdt Utskottets förslag, till hvilket jag äfven nu får yrka bifall.

Herr Beckman: Den föregående talarens bevisning syntes mig väl kunna leda till ett beslut att begära af Kongl. Maj:t ett öfvervägande, huruvida ifrågavarande tjänster icke kunde anses vara af beskaffenhet att, i likhet med adjunktjänster vid folkskolelärarseminarierna, bereda sina innehafvare presterlig årsberäkning. Men alldeles icke synes den nöjaktigt motivera Utskottets förslag, som innebär ett bestämdt omdöme i detta hänseende.

Huruvida en tjänst bör åt innehafvaren medföra presterlig årsberäkning bör naturligtvis bero af tjänstens egen beskaffenhet och de kvalifikationer, hvilka erfordras för dess behöriga handhavande. Att medgifva presterlig årsberäkning vid en tjänst, som icke medför en tjänstgöring af presterlig art eller åtminstone dermed nära beslägtad, t. ex. åt en bruksförvaltare eller dylikt, skulle vara ett skadligt afsteg från den grundregeln att tjänsteår beräknas endast för verklig tjänstgöring, nemligen presterlig. Läraretjänsterna vid folkskolelärarseminarierna betraktas nu såsom sådana tjänster. I analogi dermed vill man att lärare vid högre folkskolor äfven skall få räkna presterliga tjänsteår. Fordringarne för den ena och den andra tjänsten äro dock icke alldeles desamma.

Möjligt är nu att den presterliga befordringslag, som är under

utarbetning, kan dels betydligt komma att inskränka rättigheten till presterlig årsberäkning, dels beröfva denna årsberäkning större delen af dess betydelse eller alldeles upphäfva denna. Under sådana förhållanden synes det mig icke lämpligt att ovilkorligen begära för nya tjänster den ifrågavarande förmänen. På grund häraf måste jag afstyrka bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande Utlåtande och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogos, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet, Stats-Utskottets nedannämnda, den 1 dennes bordlagda Utlåtanden och Memorial, nemligen:

N:o 33, i anledning af Riksdagens år 1869 församlade Revisorers berättelse angående granskning af Statsverkets samt andra af allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1867;

N:o 34, angående Riksgälds-kontorets förvaltning under den tid, som förflutit sedan början af 1869 års riksdag;

N:o 35, i anledning af Riksdagens år 1869 församlade Revisorers berättelse, angående verkställd granskning af de under Kongl. Kommers-kollegii förvaltning ställda fonder och medel;

N:o 36, angående föreslagna statsbidrag till vägars anläggning, bro- och hamnbyggnader samt sjösänkningar och andra vattenaftappningsföretag;

N:o 37, med förslag till allmänna vilkor och stadganden i afseende på de statsbidrag, som under denna riksdag beviljas för väganläggningar och vägförbättringar, hamnanläggningar och vattenkommunikationer, äfvensom för sjösänkningar och andra vattenaftappningsföretag.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Andra Kammarens den 1 dennes bordlagda protokollsutdrag N:o 178, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 14, i anledning af väckt motion om nedsättning i portot för svar å telegram.

Herr Wærn: Jag får hos Kammaren anhålla om fjorton dagars tjänstledighet, räknad från den 6 innevarande månad.

Denna anhållan bifölls.

Herr Ugglå: Jag får hos Kammaren anhålla om åtta dagars tjänstledighet, räknadt från nästa Tisdag.

Jemväl härtill lemnade Kammaren sitt samtycke.

Anmäldes och bordlades från nedannämnda Utskott inkomna Utåtanden och Memorial, nemligen från

Konstitutions-Utskottet:

N:o 5, i anledning af väckt motion om ändringar i 16 § 3 mom., 18 § 3 mom. och 20 § 1 mom. Riksdags-ordningen;

N:o 6, i anledning af väckt motion om ändring af 18 § 2 mom. Riksdags-ordningen;

N:o 7, i anledning af väckt förslag om tillägg till Riksdags-ordningens 18 §;

Banko-Utskottet:

N:o 6, angående afskrifning ur diskontkontorets räkenskaper af åtskilliga lån och öfverräntor;

N:o 7, i fråga om afskrifning af åtskilliga vid lånekontoret i Göteborg balanserade öfverräntor å derstädes upptagna diskontlån;

Lag-Utskottet:

N:o 27, i anledning af väckt motion om afskaffande af jus patronatus;

N:o 28, i anledning af väckt förslag om ändring i Kongl. Förordningen angående ändring eller utrifning af vattenverk den 20 Januari 1824.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{3}$ eftermiddagen.

In fidem
O. Brakel.